

*Johan Fosen, Ann Kristin Johnsen
og Gretha Røyne*

Frafall blant innvandrere

En undersøkelse av frafall i
Utdanningsundersøkelsen 1999
og i valgundersøkelser blant
innvandrere

Forord

Dette notatet er et resultat av et Promutprosjekt som ble gjennomført fra januar til august år 2000. Prosjektgruppen har bestått av Ann Kristin Johnsen (prosjektleder), Johan Fosen og Gretha Røyne. Prosjektgruppen har fått faglige innspill og råd fra styringsgruppen som besto av Paul Inge Severeide, Asle Rolland og Leiv Solheim.

Referansegruppen besto av Gustav Haraldsen og Coen Hendriks. Vi takker for nyttige råd og innspill under prosjektets gjennomføring.

Innhold

1	INNLEDNING	4
2	PERSONRELATERTE BAKGRUNNSVARIABLE SOM PÅVIRKER FRAFALL	6
2.1	INNLEDNING	6
2.1.1	<i>Presisering</i>	6
2.2	DESKRIPTIV OVERSIKT OVER SVARPROSENT FOR HVER ENKELT LANDBAKGRUNN	6
2.3	STATISTISK ANALYSE.....	7
2.3.1	<i>Enkel tallfesting av effekt</i>	8
2.4	OPPSUMMERING.....	10
3	INFORMASJONSTILTAK FOR Å MINSKE FRAFALL BLANT INNVANDRERE	12
3.1	INNLEDNING	12
3.2	GJENNOMFØRTE INFORMASJONSAKTIVITETER FOR UTDANNINGSUNDERSØKELSEN	12
3.2.1	<i>Samarbeid med innvandringssetaten i Oslo</i>	12
3.2.2	<i>Besøk hos fem store organisasjoner, møter med ressurspersoner og opinionsdannere</i>	12
3.2.3	<i>Samarbeid med rådet for innvandrersorganisasjoner</i>	12
3.2.4	<i>Samarbeid med Oslo Røde Kors Internasjonale Senter ORKIS</i>	13
3.2.5	<i>Opplæringsinstitusjoner</i>	13
3.2.6	<i>Flyktninge- og innvandrerkonsulenter</i>	13
3.2.7	<i>Trossamfunn</i>	13
3.2.8	<i>Lokale media</i>	13
3.3	OPPSUMMERING AV INFORMASJONSARBEIDET I UTDANNINGSUNDERSØKELSEN:.....	14
4	UTDANNINGSUNDERSØKELSEN 1999 OG VALGUNDERSØKELSEN 1999 - TO POSTALE UNDERSØKELSER MED STORE FORSKJELLER I SVARINNGANG	15
4.1	INNLEDNING	15
4.2	TEORETISK TILNÆRMING TIL KORREKT GJENNOMFØRING AV POSTALE UNDERSØKELSER	15
4.2.1	<i>Sosialpsykologiske teorier om medvirkning i undersøkelser</i>	15
4.2.2	<i>Undersøkelsesstrategien TDM - Total Design Method</i>	16
4.2.3	<i>Andre tiltak for å redusere frafall</i>	16
4.3	FORSKJELLER I UTDANNINGSUNDERSØKELSEN OG VALGUNDERSØKELSEN SOM KAN VÆRE MED Å FORKLARE FORSKJELLER I SVARINNGANGEN	17
4.3.1	<i>Svarinngang</i>	19
4.3.2	<i>Fokusgruppene svar på forskjellene mellom de to undersøkelsene</i>	20
4.4	OPPSUMMERING.....	21
5	OPPSUMMERING AV FOKUSGRUPPER	22
5.1	FOKUSGRUPPER SOM KVALITATIV METODE:	22
5.2	VIKTIGE FUNN I FOKUSGRUPPENE	22
5.2.1	<i>Hva sier somaliere selv om årsaken til stort frafall?</i>	23
5.2.2	<i>Sammenligning av Utdanningsundersøkelsen og Valgundersøkelsen</i>	23
5.2.3	<i>Bruk av incitament</i>	24
5.2.4	<i>Informasjonstiltak</i>	24
5.2.5	<i>Hvilke tiltak mente somaliene selv ville ha best effekt for å minske frafallet?</i>	24
6	OPPSUMMERING	26
	VEDLEGG 1 TABELLER I UTDANNINGSUNDERSØKELSEN	28
	VEDLEGG 2 DETALJER RUNDT REGRESJONSANALYSEN	30
	VEDLEGG 3 SKJEMAER OG FØLGE BREV TIL UTDANNINGSUNDERSØKELSEN 1999 OG VALGUNDERSØKELSEN 1999	33

VEDLEGG 4 BREV SENDT UT I FORBINDELSE MED INFORMASJONSKAMPANJEN TIL UTDANNINGSUNDERSØKELSEN	39
VEDLEGG 5 MATERIELL TIL FOKUSGRUPPER.....	45
LITTERATUR	51
DE SIST UTGITTE PUBLIKASJONENE I SERIEN NOTATER.....	52

1 Innledning

I utgangspunktet ville ikke frafall representere et stort problem hvis det viste seg at alle som deltok i undersøkelsen var like de som ikke deltar. Men i det øyeblikket frafallet påvirker representativiteten i en undersøkelse blir det et problem, og det er dette som er bekymringsfullt med tanke på det høye frafallet blant innvandrere. Avgang og frafall har vist seg å være større blant innvandrere enn blant andre grupper i våre undersøkelser. Frafallsproblematikken synes gjerne ikke i den enkelte undersøkelse, siden innvandrergupper er å regne som marginale grupper, og derfor ikke vil påvirke endelig resultat i særlig grad. Likevel er det viktig å finne metoder for å minske frafallet blant disse gruppene siden et gjentatt høyt frafall blant innvandrergupper påvirker hvor representativ statistikken som presenteres er.

Universitetet i Tromsø gjennomførte i perioden fra 1991 til 1997 en stor postal undersøkelse om kreft blant kvinner. I alt ble 168 000 kvinner spurt. Det generelle frafallet var på 43 prosent. Det viste seg midlertidig at frafallet blant innvandrerkvinner fra Afrika og Asia var på over 70 prosent. Dette høye frafallet påvirker ikke det generelle frafallet i stor grad, siden dette dreier seg om et forholdsvis lite antall respondenter. Derimot kan det bidra til å presentere et skjevt bilde av, i dette tilfellet, helsesituasjonen blant kvinner i Norge og spesielt helsesituasjonen blant innvandrerkvinner.

I vår prosjektoppgave - Frafall blant innvandrere - er formålet å identifisere hvilke bakgrunnsvariabler som påvirker frafallet, for deretter å benytte denne innsikten til å gi innspill for hvordan postale skjemaundersøkelser bør utformes, for at frafallet skal reduseres mest mulig i fremtidige undersøkelser.

Vi vil bruke datamaterialet fra *Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999 (Utdanningsundersøkelsen)*. Det ble 1. november 1999 sendt skjema om skolegang, opplæring og utdanning til ca. 92 000 personer som det manglet utdanningsopplysninger for i registeret om Befolkningens høyeste utdanning. Undersøkelsen inngår som en del av Folke- og bolig tellingen som vil bli gjennomført i november 2001. Majoriteten av denne gruppen har ikke Norge som fødeland.

På bakgrunn av materialet fra Utdanningsundersøkelsen og register, vil vi forsøke å finne ut om det er bestemte variabler som er av betydning for frafallet. Sentrale variabler her vil bl.a. være landbakgrunn, sivilstatus, sysselsetning og bosted i Norge.

Vi vil også gjøre noen enkle sammenligninger av Utdanningsundersøkelsen og undersøkelsen *Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1999 (Valgundersøkelsen)*. Vi vil forsøke å finne årsaker til hvorfor det var over dobbelt så bra oppslutning i Utdanningsundersøkelsen som i Valgundersøkelsen - svarprosentene var henholdsvis 83,8 og 41,5. Begge undersøkelsene ble gjennomført høsten 1999, og vi mener populasjonen i de to undersøkelsene kan sammenlignes. Eventuelle forskjeller i de to undersøkelsene, håper vi kan gi oss nyttig informasjon om hva vi bør legge vekt på i fremtidige undersøkelser, for å øke oppslutningen blant innvandrere.

For kvantitativ analyse vil vi gjennomføre en regresjonsanalyse for å se hvor viktig bestemte bakgrunnsvariabler er for frafall, mens vi vil bruke kvalitative teknikker - fokusgrupper, for å få mer innsikt i hvorfor enkelte variabler gir seg større utslag enn andre på frafall.

I Utdanningsundersøkelsen ble det gjennomført en omfattende informasjonskampanje. Vi vil i denne rapporten også oppsummere hvordan kampanjen ble gjennomført.

Til slutt i rapporten vil det komme en oppsummering som inneholder praktiske råd til hvordan postale undersøkelser bør gjennomføres i fremtiden for å minske frafallet blant innvandrere.

1.1 Avgrensninger og definisjoner

Vi har tatt for oss *postale undersøkelser*, når vi skal forsøke å finne svar på hvordan undersøkelser kan gjennomføres på en mest mulig hensiktsmessig måte, med tanke på å høyne svarinngangen blant innvandrere. Ideelt sett burde det også vært gjort et tilsvarende arbeid for å lære mer om hvordan besøksintervju og telefonintervju bør gjennomføres blant innvandrere. På grunn av begrenset tid og ressurser har vi dessverre ikke kunne gå inn på denne type undersøkelser. En del av de funn og erfaringer vi har gjort når det gjelder postale undersøkelser, vil sannsynligvis også gjelde for intervjuundersøkelser. Vi kan imidlertid ikke komme med konkrete råd til hva som bør gjøres for å minske frafallet i denne type undersøkelser.

SSBs definisjon av innvandrerbefolkningen er personer som har to foreldre som er født i utlandet. Innvandrerbefolkningen deles i gruppene førstegenerasjonsinnvandrere og andregenerasjonsinnvandrere: førstegenerasjonsinnvandrere er født i utlandet av foreldre som også er født i utlandet. Andregenerasjonsinnvandrere er født i Norge av foreldre som er født i utlandet. De med en av foreldrene født i Norge inngår dermed ikke i innvandrerbefolkningen. Det samme gjelder adopterte fra utlandet og de som er født i utlandet av norskfødte foreldre.

I dette notatet vil vi med *innvandrere* mene en person som tilhører innvandrerbefolkningen.

Vi definerer *landbakgrunn* på flg. måte:

- for førstegenerasjonsinnvandrere immigrert før 1.1.1999: eget fødeland, med mindre begge foreldre har et felles ikke-norsk fødeland som skiller seg fra personens eget, for da benyttes foreldrenes fødeland (det sistnevnte tilfellet gjelder kun omtrent 100 personer i hele befolkningen)
- for førstegenerasjonsinnvandrere immigrert etter 1.1.1999: statsborgerskap (ettersom fødeland ikke er registrert for disse ennå)
- for annengenerasjonsinnvandrere: mors fødeland, og dersom det mangler benyttes fars fødeland.
- for alle andre (dvs. de som ikke er innvandrerbefolkningen): Norge

For personer immigrert før 1.1.1999 er denne definisjonen i overensstemmelse med SSBs *innvandrerbefolkningens landbakgrunn*, mens for personer immigrert etter 1.1.1999 har vi benyttet den eneste tilgjengelige informasjon om landbakgrunn, nemlig statsborgerskap.

Vi kan skille mellom to *typer frafall*, *enhetsfracfall* - alle opplysninger om respondenten mangler og *partielt frafall* - enkelte opplysninger fra respondenten mangler. I vårt prosjekt vil vi konsentrere oss om enhetsfracfall. Det vil si at vi ikke har mottatt svar fra respondenten.

2 Personrelaterte bakgrunnsvariable som påvirker frafall

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil vi forsøke å avsløre hva slags faktorer som gir høyt frafall. Dette vil kunne gi oss nyttig informasjon om hvor ekstra innsats bør settes inn for å redusere frafallet. Den kvalitative analysen (fokusgrupper) i et senere kapittel vil utfylle denne analysen, i tillegg til at den kvalitative analysen vil gå videre og forsøke å få vurdert både sider ved skjema, følgebrev og informasjonsarbeid.

Vi har flg hypoteser som vi ønsker å belyse:

- personer fra Afrika og Asia har størst frafall
- personer fra Vest-Europa har minst frafall, og de fra Norge har samme frafall som resten av Vest-Europa
- personer fra Øst-Europa har litt høyere frafall enn personer fra Vest-Europa
- personer fra Somalia er på topp når det gjelder frafall
- kjønnsforskjellene er spesielt store i land der kvinner har en tilbaketrukket stilling som f.eks. Somalia, Afghanistan m.fl
- sysselsatte personer har mindre frafall enn ikke-sysselsatte personer, spesielt fra fremmedkulturelle land, ettersom sysselsatte antas å være mer integrert og å ha mer utdanning
- enslige personer har lavere svarprosent ved at de kanskje er mindre etablerte

2.1.1 Presisering

Vi vil nedenfor snakke om *effekt av en forklaringsvariabel*. Dette er egentlig et litt uheldig begrep, fordi vi egentlig snakker om effekt av en verdi av variabelen i forhold til en annen verdi. Av hensynet til enkelt språk vil vi likevel snakke om effekt av forklaringsvariabel, og da vil vi mene forskjellen mellom de to verdiene som gir størst forskjell i svarprosent. Dersom f.eks. den landgruppen som gir størst svarprosent er Vest-Europa mens Afrika gir lavest svarprosent, vil vi med effekt av landgruppe mene forskjellen mellom svarprosenten for disse to landgruppene.

2.2 Deskriptiv oversikt over svarprosent for hver enkelt landbakgrunn

Tabell 2.1 viser svarprosent etter land og kjønn for de landene som har lavest svarprosent i Utdanningsundersøkelsen. Vi ser at Somalia sammen med Makedonia skiller seg ut, og ser at det i liten grad er vestlige land på listen, iallfall ikke høyt opp på listen. Noe svakere avtegner den samme tendensen seg også for Øst-Europa.

For de fleste land er det høyere svarprosent blant kvinner enn menn, både i tabell 2.1 og blant resten av landene (se vedlegg 1). Klare unntak er Somalia, Makedonia, Etiopia og Afghanistan, som alle har minst 7 prosentpoeng høyere svarprosent blant menn enn blant kvinner. Dette er imidlertid ikke nok til å bekrefte vår hypotese om at kjønnsforskjellene er store i land der kvinner lever tilbaketrukket. Land som Egypt, Marokko, Tunis og Syria er representert med høyere svarprosent blant kvinner enn blant menn, noe som gjør det umulig å generalisere ut fra landbakgrunn. Uansett får vi et problem med en vurdering av land på den måten vi nå har gjort, ved at innvandrere til Norge ofte skiller seg fra majoriteten i sitt tidligere hjemland på en eller annen måte, enten ved at de tilhører en religiøs eller etnisk minoritet eller at de har en avvikende politisk overbevisning. Det er derfor vanskelig å forklare *hvorfor* vi ser bestemte mønstre mellom ulike land -- vi kjenner ikke godt nok til kulturelle karakteristika ved de som kommer til Norge.

Tabell 2.1 Svarprosent etter landbakgrunn og kjønn i Utdanningsundersøkelsen, sortert etter økende svarprosent. De 30 landene som har lavest svarprosent blant land der bruttoutvalget var på minst 30 personer.

landkode	Bakgrunn	Svarprosent				Antall i undersøkelsen		
		Totalt	Menn	Kvinner	Avvik mellom kvinner og menn. Prosentpoeng	Totalt	Menn	Kvinner
	I alt (blant disse 30 land)	73	73	73	0	27 271	13 595	13 676
346	Somalia	59	65	55	-10	1 827	749	1 078
156	Makedonia	61	65	58	-7	239	111	128
424	Sri Lanka	67	60	72	12	2 064	923	1 141
379	Tunisia	67	65	73	8	156	115	41
241	Eritrea	67	67	68	1	141	57	84
624	Den dominikanske rep.	69	57	70	13	77	7	70
125	Jugoslavia	70	70	70	0	4 333	2 282	2 051
725	Chile	71	68	73	5	768	362	406
303	Marokko	71	71	72	1	1 392	706	686
256	Gambia	72	71	72	1	155	91	64
534	Pakistan	72	72	72	0	5 191	2 434	2 757
203	Algerie	75	77	72	-5	239	142	97
444	India	77	76	78	2	1 105	494	611
273	Kapp Verde	77	77	77	0	74	39	35
246	Etiopia	77	81	73	-8	435	224	211
279	Kongo tidl Zaire	77	75	81	6	53	32	21
575	Vietnam	78	75	79	4	1 779	631	1 148
452	Irak	78	78	78	0	2 792	1 826	966
143	Tyrkia	79	80	77	-3	2 774	1 462	1 312
680	Trinidad og Tobago	79	80	79	-1	53	20	33
404	Afghanistan	79	84	75	-9	193	94	99
104	Færøyene	79	73	90	17	251	159	92
508	Libanon	79	73	86	13	403	206	197
564	Syria	80	71	86	15	167	73	94
410	Bangladesh	80	77	83	6	95	47	48
111	Albania	81	81	82	1	54	26	28
157	Slovakia	82	65	90	25	65	23	42
407	Aserbajdsjan	82	75	86	11	34	12	22
119	Hellas	83	82	91	9	175	153	22
436	Hongkong	83	80	86	6	187	95	92

I vår jakt på hvilke bakgrunnsvariable som betyr mye for frafallet, kunne vi laget tabeller som viser ulikhet i svarprosent etter land og alder, land og sivilstand osv., men slike såkalte toveistabeller ville ikke gi et godt nok bilde. Vi ville også være interessert i treveistabeller som svarprosent etter land, alder og kjønn osv., og fireveistabeller. Selv om vi hadde slått sammen land til landgrupper ville det være vanskelig å få oversikt over mønsteret basert på en mengde tabeller. Bl.a. på grunn av dette vil vi nedenfor benytte statistisk metodeverktøy for å analysere dataene på en samlet måte.

2.3 Statistisk analyse

I den statistiske analysen vil vi ta utgangspunkt i flg potensielle forklaringsvariable:

- kjønn
- aldersgruppe (16-24,25-49,50+)
- lønnsgruppe (mindre enn 10 tusen bruttolønn per år, 10 000-149 999, 150 000-249 999, 250 000 og over)
- landgruppe (Norge, Norden ellers, vestlige land ellers, Øst-Europa, Afrika, Asia med Tyrkia, Latin-Amerika)

- regiongruppe (Oslo vest¹, Oslo sentrum², Oslo øst³, Oslo syd⁴, utenfor Oslo/uoppgitt)
- registrert sysselsatt i Arbeidstakerregisteret, ikke-registrert sysselsatt
- sivilstand (ugift/separert/skilt, gift/partner, enke/-mann/gjenlevende partner)
- botid i Norge (mindre eller lik fire år, mer enn fire år)

Analysen vil bli gjennomført ved hjelp av såkalt logistisk regresjon. Detaljer forklares i vedlegg 2. Kort sagt tar analysen utgangspunkt i at alle kombinasjoner av forklaringsvariablene ovenfor, danner en rekke grupper (omtrent ti tusen). En gruppe er menn i alderen 16-24 år med mindre enn ti tusen i brutto årslønn, som er fra Norge, bor i Oslo vest, er registrert som sysselsatte i Arbeidstakerregisteret og samtidig er ugifte. Våre observasjoner er svarprosenten i hver av de ti tusen gruppene, og analysen gir for det første svar på hvilke faktorer som best kan forklare mønsteret i frafallet. For det andre gir analysen svar på hvor mye det betyr at en tilfeldig person f.eks. har landbakgrunn Afrika i forhold til Asia, at vedkommende er mann i stedet for kvinne, eller bor i Oslo vest i stedet for Oslo øst.⁵

En hensiktsmessig modell viser seg å inneholde alle de åtte bakgrunnsvariablene nevnt ovenfor. Modellen med disse åtte forklaringsvariablene kunne vært utvidet med samspillsledd (samspill forklares nedenfor), men vi begrenser oss her til modellen med åtte variable for å kunne studere til en relativt enkel modell.

2.3.1 Enkel tallfesting av effekt

Vi er interessert i effekten av hver variabel, der vi mener i hvor stor grad ulike verdier av denne variabelen påvirker svarprosenten. Tallfestingen av denne effekten skjer kun indirekte i regresjonsanalysen, men med visse antakelser kan vi oversette dette til effekt på svarprosent, noe tabell 2.2 viser resultatet av. Antakelsen vi gjør er at svarprosenten for referanseverdien (i grått i tabellen) antas å være lik den observerte svarprosenten i denne gruppa, noe som faktisk ikke nødvendigvis er riktig.⁶

2.3.1.1 Effekten vi måler i forhold til samspill

Når vi ser på landgruppe som forklaringsvariabel, betyr dette en ganske direkte effekt av landgruppe ved at vi har korrigert for effekten av de andre forklaringsvariablene vi har brukt. Dersom det er mest ikke-sysselsatte fra Afrika og mest sysselsatte fra Asia, vil en ev. lavere observert svarprosent i Afrika-gruppa delvis skyldes at gruppa består av mange ikke-sysselsatte, og ikke-sysselsatte har lavere svarprosent enn sysselsatte. Sysselsetting vil da være en bakenforliggende (eller indirekte) årsak som både påvirker landbakgrunn og svarprosent, ofte kalt en spuriøs effekt. I vår statistiske analyse er det imidlertid den direkte effekten av f.eks. landbakgrunn som finnes, ved at spuriøs effekt forårsaket av de andre syv variablene er fjernet. Tilsvarende er det også den direkte effekten av sysselsetting, kjønn, alder osv. som analysen beregner.

Den direkte effekten av å komme fra Norge i forhold til Afrika kan tolkes som forskjellen i sannsynligheten for å få svar fra hver av to tilfeldige personer som er helt like på alle

¹ Bydelene Bygdøy-Frogner, Uranienborg-Majorstua, St. Hanshaugen-Ullevål, Grefsen-Kjelsås, Sogn, Vinderen, Røa, Ullern og Marka.

² Bydelene Sagene-Torshov, Grünerløkka-Sofienberg, Gamle Oslo og Sentrum.

³ Bydelene Østensjø, Helsefyr-Sinsen, Hellerud, Furuset, Stovner, Romsås, Grorud og Bjerke.

⁴ Bydelene Ekeberg-Bekkelaget, Nordstrand, Søndre Nordstrand, Lambertseter, Bøler og Manglerud.

⁵ Analysen gir også mulighet til å gi et svar på hva det f.eks. betyr at en tilfeldig person er mann fra Afrika i stedet for kvinne fra Asia, og man kan også se på kombinasjoner av flere enn to variable, f.eks. sivilstand i tillegg til kjønn og landbakgrunn. Imidlertid vil presisjonen i våre anslag avta jo mer detaljerte grupper vi prøver å sammenlikne.

⁶ Problemet er at det er vanskelig å oversette analyseresultatene til et enkelt tall for svarprosent for f.eks. landbakgrunn Afrika. Dersom vi imidlertid vet anslaget på landbakgrunn for f.eks. Norge, er det relativt enkelt å finne anslag på svarprosent for Afrika. I tabellen vil vi derfor bruke den observerte svarprosenten for alle med landbakgrunn Norge som et omtrentlig anslag på det analysen ville gi som resultat. Norge regnes i analysen som referanseverdi, og referanseverdiene for de andre variablene behandles på tilsvarende måte (*menn* for kjønn, *ugifte* for sivilstand osv.). Grunnen til at observert svarprosent for menn ikke nødvendigvis er lik den anslåtte andelen i analysen, forklares i vedlegg 2.

forklaringsvariablene unntatt landbakgrunn, og der den ene kommer fra Norge og den andre kommer fra Afrika. Så lenge de tilfeldige personene er helt like slik som nevnt ovenfor, er effekten av å komme fra Afrika i forhold til Norge den samme i vår modell.

Det kunne imidlertid tenkes at effekten av en landgruppe blant kvinner er forskjellig fra det den er blant menn. Dette kalles samspill mellom landgruppe og kjønn, og kunne vært inkludert i modellen vår. Den direkte effekten vi har av landgruppe er et slags gjennomsnitt av den direkte effekten av landgruppe blant menn og den direkte effekten av landgruppe blant kvinner.

Tabell 2.2 Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av svarprosenten i Utdanningsundersøkelsen. Modell med åtte forklaringsvariable som beskrevet i teksten. Referanseverdiene for hver variabel er merket med gråtone.

	Anslått (modell- predikert) svarprosent	Observert svarprosent	Avvik mellom anslått verdi og anslått verdi for referanseverdi. Prosentpoeng	Avvik mellom observert verdi og observert verdi for referanseverdi. Prosentpoeng
Norge	89	89	0	0
Norden ellers	89	89	0	0
Vestlige land ellers	90	91	1	2
Øst-Europa	82	82	-7	-7
Afrika	75	72	-14	-17
Asia med Tyrkia	81	78	-8	-11
Latin-Amerika	81	81	-8	-8
Ugift/skilt m.m.	82	82	0	0
Gift/partner	87	84	5	2
Enke/-mann/gjenlevende	81	80	-1	-2
Manglende	86	85	4	3
Oslo vest	86	86	0	0
Oslo sentrum	81	73	-5	-13
Oslo øst	82	76	-4	-10
Oslo sør	84	80	-2	-6
Utenfor Oslo	87	86	1	0
Ikke-sysselsatt iflg. Atreg ⁷	81	81	0	0
Sysselsatt iflg. Atreg	85	87	4	6
Menn	83	83	0	0
Kvinner	88	85	5	2
Botid fire år eller mindre	86	86	0	0
Botid mer enn fire år	80	81	-6	-5
mindre enn 10 tusen i bruttolønn	82	82	0	0
10 000-149 999	84	82	2	0
150 000-299 999	86	86	4	4
300 000 og over	89	91	7	9
16-24 år	80	80	0	0
25-49 år	84	84	4	4
50 år +	87	86	7	6

⁷ Arbeidstakerregisteret

2.3.1.2 Resultater

Vi ser at det ikke har noen betydning om en person kommer fra Norge, Norden eller resten av Vest-Europa. Det å komme fra Øst-Europa, Asia og Latin-Amerika tilsier 8-10 prosentpoeng lavere svarprosent. Det å komme fra Afrika indikerer ytterligere omtrent seks prosentpoeng lavere svarprosent. Disse effektene er som tidligere nevnt direkte effekter, der bakenforliggende effekter av sysselsetting, lønn m.m. er eliminert.

Å være gift/ha partner gir fire til seks prosentpoeng høyere svarandel enn det å ikke være i et slikt parforhold.

Sysselsetting i den strenge betydningen å være registrert i arbeidstakerregisteret, gir fire prosentpoeng høyere svarprosent enn ikke-sysselsetting, og jo høyere lønn, jo mer positiv effekt på svarprosenten.

Effekten av kjønn er fem prosentpoeng i favør av kvinner, mens det å være over 50 år gir syv prosentpoeng høyere svarprosent enn for de som er under 24 år.

Det er verd å merke seg at det å ha botid i Norge på mer enn fire år, gir en effekt på seks prosentpoeng lavere svarprosent enn de med kortere botid. Dette er interessant ved at det ikke synes å passe med vanlige teorier om at lav integrasjon i den norske samfunnet gir lavere svarprosent. Det ligger utenfor rapportens rekkevidde å forklare hvorfor det er slik, men en mulig forklaringsfaktor er at de i utvalget med lang botid i Norge er med i undersøkelsen, fordi de ikke svarte på forrige Utdanningsundersøkelse som ble gjennomført i 1990. Med andre ord er det de mest "hardnakkete frafallerne" fra forrige Utdanningsundersøkelse som representerer majoriteten av de med lang botid, og de er fortsatt "frafallere".

Rangering av variablene etter deres effekt slik som definert tidligere i dette kapittelet er:

1. Landgruppe (15 prosentpoeng)
2. Alder (7 prosentpoeng)
Lønn (----- " -----)
4. Sivilstand (6 prosentpoeng)
Bosted (----- " -----)
Botid (----- " -----)
7. Kjønn (5 prosentpoeng)
8. "Sysselsetting" (4 prosentpoeng).⁸

2.4 Oppsummering

Resultatene viser at landgruppe er den viktigste forklaringsfaktoren, og at forholdet mellom landgruppene er omtrent slik som antatt. Vi har sett at det å komme fra Afrika, og i mindre grad fra Asia og Latin-Amerika, gir større frafall enn andre landgrupper. Det å ha lang botid gir høyere frafall enn kort botid i Norge, og bosted øst og sør i Oslo gir høyere frafall enn andre bosteder. Lav alder gir høyere frafall enn høy alder og menn høyere enn kvinner. Videre gir høy lønn lavere frafall enn lav lønn, og det å være gift gir lavere frafall enn det å være ugift. Tabell 2.3 illustrerer effekten av de ulike variablene og hvilke verdier det er som skiller seg ut for hver bakgrunnsvariabel.

Alle effektene ovenfor er tydelige, og selv om effektene kan være ulike i ulike deler av populasjonen, gir resultatene klare indikasjoner på hvor innsats bør settes inn dersom man i undersøkelser av denne typen ønsker å redusere frafallet der det er høyt.

⁸ Sysselsetting kommer lavt på listen antakelig fordi denne variabelen henger sammen med lønn.

Tabell 2.3 Variabelverdi med lavest og variabelverdi med høyest svarprosent i Utdanningsundersøkelsen samt avviket mellom disse to svarprosentene for ulike bakgrunnsvariable, sortert etter avtakende avvik.

Variabel	Laveste svarprosent	Høyeste svarprosent	Avvik
Landgruppe	Afrika	Vestlige land	15
Alder	Mindre enn 25 år	Over 50 år	7
Lønn	Under 10 000	Over 300 000	7
Sivilstand	Enke/enkemann m.m	Gift/partner	6
Bosted	Oslo sentrum	Utenfor Oslo	6
Botid	Mer enn fire år	Inntil fire år	6
Kjønn	Menn	Kvinner	5
"Sysselsetting"	Ikke sysselsatt	Sysselsatt	4

3 Informasjonstiltak for å minske frafall blant innvandrere

3.1 Innledning

I dette kapittelet skal vi se på de informasjonsaktiviteter som ble gjennomført i forbindelse med Utdanningsundersøkelsen, og prøve å trekke noen konklusjoner om hvilke tiltak som kan være hensiktsmessige for at innvandrere skal få informasjon og motivasjon til å svare på postale skjemaundersøkelser

Stikkordet for informasjonsaktiviteter i forbindelse med Utdanningsundersøkelsen var *nettverksbinding*.

Hypotesen var at skulle vi nå frem til de forskjellige innvandrergruppene så måtte vi få kontakter og knytte til oss personer som var i miljøene. Vi måtte finne frem til hvilke organisasjoner, trossamfunn, offentlige instanser og opplæringsinstitusjoner som det ville være aktuelt å ta kontakt med. På grunn av tidsperspektivet rettet informasjonsaktivitetene seg i første rekke mot innvandrere bosatt i Oslo, men hensikten her er å komme frem med innspill til en strategi som skal kunne benyttes uavhengig av geografi.

3.2 Gjennomførte informasjonsaktiviteter for Utdanningsundersøkelsen

Dette delkapittelet skal oppsummere hvilke aktiviteter som ble prioritert i Utdanningsundersøkelsen og redegjøre for hvordan de ble gjennomført. Hensikten med dette avsnittet er å gi innspill til hvordan kontakten med disse institusjonene kan gjennomføres i fremtidige undersøkelser.

Tidsperspektivet under informasjonsarbeidet med Utdanningsundersøkelsen gjorde det nødvendig å konsentrere seg om noen aktiviteter, og følgende områder ble derfor valgt ut:

3.2.1 Samarbeid med innvandringssetaten i Oslo

Innvandringssetaten i Oslo viste seg å være en verdifull samarbeidspartner. Det ble avholdt et møte helt i begynnelsen av planleggingsfasen. Sammen med en representant fra etaten gikk vi gjennom alle 360 innvandrerorganisasjoner som mottar statsstøtte i Oslo. Vi fikk tips og råd om hvilke organisasjoner vi burde kontakte, samt hvordan vi burde gå frem i vår kontakt med de respektive organisasjonene. På bakgrunn av den informasjon vi hadde fått av Innvandringssetaten (vedlegg 4) sendte vi brev med plakater, eksemplere på skjema og navn på kontaktpersoner til de 50 største innvandrerorganisasjonene i Oslo.

3.2.2 Besøk hos fem store organisasjoner, møter med ressurspersoner og opinionsdannere

I alt ble fem innvandrerorganisasjoner besøkt. På besøkene ble de første 10 til 15 minuttene brukt til å orienterte om undersøkelsen, deretter ble det åpnet for spørsmål. Til slutt opprettet vi en "stand" hvor folk kunne få hjelp til å fylle ut skjema. Videre ble det avholdt møter med ledere for somaliske og pakistanske velferdsforeninger, i alt fire møter. I tillegg til å informere om undersøkelsen sendte vi med lederne plakater med informasjon om undersøkelsen, som vi ba om ble hengt opp i deres forsamlingslokaler.

3.2.3 Samarbeid med rådet for innvandrerorganisasjoner

Rådet for innvandrerorganisasjoner er paraplyorganisasjon for samtlige innvandrerorganisasjoner. Det er to representanter fra hvert kontinent, samt representanter fra de største organisasjonene i rådet. Vi stilte opp på et av deres møter og informerte om Utdanningsundersøkelsen med ønske om at representantene i rådet skulle ta med informasjonen videre til sine underliggende organisasjoner. Deltakerne fra innvandrerorganisasjonene var positive til undersøkelsen. Det ble avtalt at vi skulle

sende dem informasjonsmateriell om undersøkelsen, så skulle de spre det videre. Rådet anbefalte oss å annonsere i OsloPosten og OsloNytt, og henge opp plakater på steder hvor innvandrere handler.

3.2.4 Samarbeid med Oslo Røde Kors Internasjonale Senter ORKIS

ORKIS - Oslo Røde Kors Internasjonale Senter huser flere av de største innvandrorganisasjonene. ORKIS var en positiv samarbeidspartner som fritt lot oss henge opp plakater og lage "stands" hvor vi hjalp til å fylle ut skjema. De fleste organisasjonene har sitt ukentlige treff på lørdager, og følgelig er lørdags formiddag den dag som egner seg best for stands og informasjon.

3.2.5 Opplæringsinstitusjoner

Vi besøkte følgende skoler:

- Rosenhof Voksenopplæringscenter- 2000 elever
- Statens Ressurs- og voksenopplæringscenter - 1700 elever
- Introduksjonskurs for Fremmedspråklige (IFF) - Vi fikk tillatelse til å sende brev til Iffs private kursleverandører og pålegge dem å bruke tid på å informere om undersøkelsen

På forhånd hadde vi avtalt med rektor/inspektør på skolene at vi skulle holde et informasjonsmøte med lærerne om hensikten med undersøkelsen og forklaring av hvordan skjemaet skal fylles ut. Målet var at etter informasjonsmøtet tar lærerne og formidler informasjonen videre i klassene. Lærerne var meget positive. De fungerer sannsynligvis som en meget effektiv kilde til informasjon for elevene.

3.2.6 Flyktninge- og innvandrerkonsulenter

Det ble sendt ut to brev (vedlegg 4) til alle flyktninge- og innvandrerkonsulenter i landet. UDI hadde på forhånd både gitt oss lister og adresselapper. Hensikten med utsendelse 1 var å informere om at undersøkelsen og be om hjelp med å spre informasjon. I utsendelse 2 minnet vi på om nå var undersøkelsen i gang, samtidig som vi sendte med eksempel på skjema og plakater. Se vedlegg for utsendelse til flyktninge- og innvandrerkonsulenter

3.2.7 Trossamfunn

Følgende aktiviteter ble gjennomført:

- brev til de fem største islamske samfunn
- møte med islamsk råd i Norge
- informerte i moskeen under fredagsbønnen

Det mest "kontroversielle" innslaget i informasjonsstrategien var å stille opp under fredagsbønnen i World Islamic Mission og Jamat E Ahl E Sunnat, den største moskeen i Oslo og informere om undersøkelsen. Først informerte en imam som under møtet med islamsk råd hadde fått informasjon om undersøkelsen. Deretter stilte vi opp som representanter fra SSB og fortalte om hvorfor det var viktig å fylle ut skjema, samtidig som vi viste eksempler på skjema.

3.2.8 Lokale media

Følgende media sendte reportasjer om undersøkelsen:

Reportasje i **Migranytt** i NRK2 den 05.11, samme dato som alle skulle ha mottatt spørreskjema. Migranytt er landsdekkende og sender på fem forskjellige språk. Pressemeldingen fra SSB ble lest opp på samtlige språk samtidig som det ble vist SSBs logo og eksempler på skjema.

Radio Internasjonal Bergen - er den eneste minoritetsspråklige radioen på Vestlandet. De sender på åtte forskjellige språk, og gjentok pressemeldingen fra SSB på de forskjellige språk flere ganger i løpet av en to ukers periode

Radio Tellus Oslo sender på ni forskjellige språk og sendte et innslag en gang på hvert av de aktuelle språkene-

Radio America Latina er radiostasjonen på Østlandet for alle spansktalende. De repeterte oppfordringen om å fylle ut skjema flere ganger i løpet av den aktuelle uken.

3.3 Oppsummering av informasjonsarbeidet i Utdanningsundersøkelsen:

På bakgrunn av de erfaringer vi gjorde under Utdanningsundersøkelsen, samt hva som ble sagt i fokusgrupper (se kap.5) kan vi anta at følgende informasjonsaktiviteter bidrar til å minske frafallet blant innvandrere:

- nettverksarbeid og kontakt med opinionsdannere bidrar til å spre informasjon om undersøkelsen, samt skaffe undersøkelsen legitimitet
- trossamfunn er en viktig kilde for slik nettverksbygging
- opplæringsinstitusjoner, samt statlige og kommunale institusjoner som arbeider med innvandrere er viktig at får informasjon om undersøkelser, siden dette er institusjoner som gjerne blir kontaktet av innvandrere hvis de trenger hjelp
- innslag i minoritetsspråklige media bidrar til å spre informasjonen effektivt på flere språk

4 Utdanningsundersøkelsen 1999 og Valgundersøkelsen 1999 - to postale undersøkelser med store forskjeller i svarinngang

4.1 Innledning

I tillegg til å bruke Utdanningsundersøkelsen for å forsøke å belyse problemet "fracfall blant innvandrere" og komme med forslag til hva vi kan gjøre bedre i fremtidige tellinger og undersøkelser, synes vi det var nyttig å sammenligne Utdanningsundersøkelsen med en utvalgsundersøkelse. I Utdanningsundersøkelsen har vi et stort tallmateriale, og i så måte egner den seg godt til å analysere nærmere. Det som kjennetegner tallene i Utdanningsundersøkelsen er likevel at svarinngangen blant innvandrere var ganske god - 83,8 prosent. Dårligst svarinngang var det blant somalierne – 55,5 prosent. Høsten 1999 gjennomførte Seksjon for intervjuundersøkelser en undersøkelse blant Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1999. Svarinngangen på denne undersøkelsen var svært lav – 41,5 prosent. Også i denne undersøkelsen er det somalierne som har lavest svarprosent 18 %. Siden Utdanningsundersøkelsen er hjemlet i Statistikkloven, er det rimelig å forvente at svarinngangen er høyere enn i Valgundersøkelsen, men kan vi også finne andre forskjeller, som kan være med å gi oss kunnskap om hva som er gunstig eller ikke, med tanke på fremtidige henvendelser til innvandrere?

Dette kapittelet vil sammenligne to undersøkelser rettet mot innvandrere sett i lys av en "ideelt" gjennomført postal undersøkelse. Derfor starter kapittelet med en teoretisk tilnærming til hvordan en postal undersøkelse bør gjennomføres, for deretter å se nærmere på de Valgundersøkelsen og Utdanningsundersøkelsen, og hvordan de er gjennomført.

4.2 Teoretisk tilnærming til korrekt gjennomføring av postale undersøkelser

4.2.1 Sosialpsykologiske teorier om medvirkning i undersøkelser

Det finns en rekke sosialpsykologiske faktorer som er av betydning for om personer deltar i undersøkelser. De teorier som finns utviklet bygger på modeller for sosialt utbytte (social exchange theory, Dillmann, 1978). Undersøkelser som utnytter denne teorien har vist seg å gi høye svarprosent.

"Social exchange theory" sier at en person bestemmer om han eller hun skal være med i en undersøkelse ut fra "kostnads- og belønningstermer". Man tenker ikke da bare på godtgjørelse i form av penger/gaver. Som kostnad ses også den tiden man bruker som kunne vært brukt annerledes. Et eksempel som kan oppleves som belønning i denne sammenheng, er at respondenten ved å svare f. eks. kan "være med å endre sin bostedskommune". Når vi tillemper å benytte nevnte teorier i en undersøkelse, innebærer det at vi gjør tiltak for å minske den opplevde kostnaden samtidig som vi forsøker gi opplevelse av økt belønning.

Kostnadene minskes gjennom å:

- utforme spørreskjemaet så det er enkelt å fylle ut
- fremholde oppgavegiverens betydning i introduksjonsbrevet– brevet må vekke interesse og oppgavegiveren må ikke fremstå som underordnet
- unnlate å plassere vanskelige spørsmål i begynnelsen av skjemaet

Belønning økes gjennom å:

- fremstille oppgaven som interessant
- beskrive hvordan resultatene av undersøkelsen kan være til fordel for grupper som oppgavegiveren kan identifisere seg med

- takke oppgavegiveren og tilbakereportere undersøkelsesresultater

4.2.2 Undersøkelserstrategien TDM - Total Design Method

Dillmann har utviklet i 1978 en strategi som kalles TDM - Total Design Method, som består av kombinasjoner av tiltak som har vist seg å minske frafallet i postundersøker.

Følgende ni momenter inngår i TDM-strategien:

- introduksjonsbrev, sendes ut noen dager før spørreskjemaet
- spørreskjemaet sendes med frimerke, ikke bruk frankeringsmaskin
- takk og påminnelseskort
- påminnelsesbrev med nytt spørreskjema
- brev i spesialforsendelse med nytt spørreskjema (priority mail; mulig ikke direkte overførbart til norsk, men det tyder på at vi bør velge A-post og ikke B- eller C post)
- frankert svarkonvolutt med vanlig frimerke, ikke svarpost
- personifisering (navn skrives på introduksjonsbrevet)
- oppgavevennlig spørreskjema
- belønning

4.2.3 Andre tiltak for å redusere frafall

Skjema

Ved utformingen av skjema bør man spørre seg om følgende kriterier er oppfylt:

- er formuleringen/ordlyden klar?
- finnes det "vage" ord og uttrykk som må spesifiseres bedre, eventuelt unngås?
- finnes det abstrakte ord eller sjargong som kan virke forvirrende?
- er spørsmålene i en "fra lett til vanskelig" rekkefølge
- kommer spørsmålene/kategoriene av spørsmål i en logisk rekkefølge?
- er svaralternativene uttømmende?
- er noen av svaralternativene for lange?
- kommer det greit frem hvor svaralternativene er gjensidig utelukkende, det vil si hvor oppgavegiver kun skal sette et kryss, og hvor det er mulig å sette flere kryss?
- mngler det alternative svaralternativer noe sted ("residual others")?

Informasjonsbrev:

De obligatoriske opplysninger om lover, regler og andre faktaopplysninger om den aktuelle undersøkelsen må alltid med i informasjonsbrevet. Hvordan man skal lage "det beste brevet" for å få respondentene til å lese det er umulig å si, men noen råd kan være nyttig å ta med:

- mottagers navn og adresse bør stå på brevet
- bør ikke være på mer enn én side. Hvis plassen blir for liten kan evt. en brosjyre brukes i tillegg.
- målet må være å vekke interessen i løpet av første avsnitt - overskriften er viktig.
- må være lettlest og tiltalende for respondentene
- skriv levende og fokuser på det du tror interesserer respondentene
- om noe kan oppfattes som kontroversielt bør det tas bort
- administrerende leder og seksjonssjef/prosjektleder bør undertegne

Gratis telefonnummer som respondenten kan kontakte er viktig.

I undersøkelser med *svarplikt* bør det være trykt på konvolutten.

For å få færrest mulig feilsendinger er det viktig at *utvalget trekkes så nær opptil datainnsamlingsperioden som mulig*. Dette er spesielt viktig når vi snakker om innvandrere, da vi vet at det er en gruppe som flytter ofte.

Tidsplanen er viktig for å få et godt resultat. Nok tid må settes av til alle nødvendige aktiviteter - ikke minst datainnsamlingsperioden i postundersøkelser, for å kunne utnytte metodens fulle potensiale.

Dersom frafallet er stort til tross for at tiltakene nevnt ovenfor er gjennomført, må man forsøke å få rede på årsaken til frafallet. Etter at man har fått kunnskap, kan man sette inn spesielle tiltak. Det kan f.eks. være *selektiv oppfølging*. Hensikten med en slik oppfølging er å forsøke å få inn oppgaver fra respondenter som veier tungt i undersøkelsene. Selektiv oppfølging kan også være innrettet på oppgaver fra ulike strata eller grupper som er mindre villig til å svare eller er vanskeligere å treffe enn andre grupper i populasjonen. Selektiv oppfølging har vært litt brukt. Det forutsetter løpende registrering av frafallet i ulike grupper. Det anbefales at selektiv oppfølging benyttes i alle undersøkelser.

4.3 Forskjeller i Utdanningsundersøkelsen og Valgundersøkelsen som kan være med å forklare forskjeller i svarinngangen

Skjema og følgebrev for utdanningsundersøkelsen og valgundersøkelsen ligger i vedlegg 3.

- Utdanningsundersøkelsen er som tidligere nevnt hjemlet i *Statistikkloven*, og det er ikke Valgundersøkelsen. Det er opplagt at dette har betydning for svarinngangen, men forklarer neppe den store forskjellen i svarinngangen mellom de to undersøkelsene.
- Utdanningsundersøkelsen er en *totaltelling blant alle det manglet utdanningsopplysninger for i registeret Befolkningens høyeste utdanning*⁹. Vi tror at det kan påvirke svarinngangen positivt at mange får skjema, fordi det er stor sannsynlighet for at flere av respondentene kjenner hverandre. I en *utvalgundersøkelse* er man ofte den eneste i familien eller venneflokket, og da oppfattes det kanskje ikke som så viktig.
- *Tema*: vi vil anta at det for en del innvandrere kan oppfattes som ganske kontroversielt å gi opplysninger om politiske oppfatninger, mens spørsmål om utdanning nok vil oppfattes som ganske ufarlig – kanskje heller hensiktsmessig.
- *Informasjonsarbeid*: for Utdanningsundersøkelsen var nettverksbygging stikkordet. Organisasjoner, foreninger og offentlige kontorer det kunne være nyttig å samarbeide med, for å få ut informasjon og også bistå med hjelp ble brukt aktivt. Til SSB's Valgundersøkelse ble det, så vidt vi har forstått, ikke gjennomført spesielle tiltak, men det er rimelig at effektene av informasjonen i forbindelse med valget også skulle kunne bidra til økt forståelse for vår Valgundersøkelse. I forbindelse med valget sto Utlendingsdirektoratets for informasjonen. Målet var å spre informasjonsmaterieell via innvandrerbefolkningens sosiale nettverk og kontaktpunkter, samt å oppmuntre til varierte valgaktiviteter. Materiellet besto av en valgbrosjyre og plakater, annonser i innvandrermedia, artikler og pressemeldinger og støtte til lokale valgaktiviteter. Innvandrerspråklige radioer ble også benyttet.
- *Språk*: i Utdanningsundersøkelsen forelå brev og skjema på følgende språk i tillegg til norsk: albansk, arabisk, engelsk, serbokroatisk, tyrkisk, urdu og vietnamesisk. I Valgundersøkelsen ble følgende språk brukt: albansk, engelsk, serbokroatisk, spansk, urdu og vietnamesisk. Vi kan altså registrere at somalisk ikke ble benyttet i noen av våre to undersøkelser i første omgang, men i andre purrerunde ble skjema og følgebrev oversatt til somalisk i Utdanningsundersøkelsen. I Utdanningsundersøkelsen ble skjema oversatt til tyrkisk og arabisk. Det kan være grunn til å stille spørsmål om hvorfor dette ikke ble gjort også i Valgundersøkelsen. Vi er spesielt overrasket over

⁹ Det ble sendt ut ca 92.000 skjema hvorav ca 70.000 til innvandrere.

at det ikke ble oversatt til tyrkisk , fordi det ble gjort til Valgundersøkelsen i 1995. Tilsvarende er det grunn til å stille spørsmål ved hvorfor skjemaet ikke ble oversatt til spansk for chilenerne i Utdanningsundersøkelsen. Vi har gjort funn som viser at det er av stor betydning for svarinngangen om skjema er oversatt til innvandreteres morsmål. Dette skal vi komme tilbake til.

- *Følgerev (vedlegg 3):* brevene er omtrent like lange, men siden det i Valgundersøkelsen for enkelte språkgrupper, for eksempel urdu, ble sendt ut brev både på urdu og norsk/engelsk, ble det to ark i stedet for ett som i Utdanningsundersøkelsen der det var norsk og urdu på ett ark. Naturlig nok blir innholdet ganske forskjellig i og med at Utdanningsundersøkelsen er hjemlet i Statistikkloven og ikke Valgundersøkelsen, der vi tvert imot må skrive at det er frivillig å delta i undersøkelsen. Vi undres imidlertid om hvorfor akkurat denne setningen ble uthevet.

Vi har også sett på en del andre formuleringer i brevene. Vi mener for eksempel at formuleringen i første avsnitt i Valgundersøkelsen "*Du er valgt ut til å delta.....*" kanskje hadde vært bedre å formulere "*Du er trukket ut til å delta.....*", for ellers kan noen kanskje tro at de er valgt ut av en spesiell grunn. Vi vet at det kan være problematisk for en del å tilkjenne sine politiske oppfatninger ut fra erfaringer fra hjemlandet. Med tanke på at noen kanskje har frykt, mener vi også at en setning i formålet med undersøkelsen har fått en noe uheldig formulering: "*Formålet er å undersøke hvordan ulike informasjonstiltak i forbindelse med valget virker, og få kunnskap om hvordan ulike grupper av utenlandske statsborgere bruker stemmeretten sin. Vi ønsker også å finne ut om utenlandske statsborgere i Norge er politisk aktive på andre måter*". Vi mener den siste setningen er meget uheldig, ikke minst siden det er rimelig å anta at en del av respondentene er her på grunn av politisk aktivitet i hjemlandet. Videre står det i følgebrevet til Utdanningsundersøkelsen at respondentene kan få svar på flere språk ved å ringe et gratis telefonnummer. Dette mener vi er bedre enn å skrive norsk, engelsk og tysk som i Valgundersøkelsen. En kartlegging av språkkunnskapen på arbeidsplassen og bruk av denne, kan gjøre det mulig å tilby en atskillig bredere svartjeneste.

- *Incitament:* i Utdanningsundersøkelsen var alle som sendte inn skjema med i loddtrekning om gavekort på kr. 5000 og fem gavekort på kr. 1000. Det ble ikke brukt incitament i Valgundersøkelsen. Vi vet at bruk av incitament øker svarinngangen, jfr. Dillman (1978) og Haraldsen (1999).
- *Skjema:* i begge undersøkelsene var skjemaene korte og enkle. I Utdanningsundersøkelsen var A4-arket brettet til et firesiders skjema. Hvert spørsmål var formulert på norsk og aktuelt fremmedspråk. Det var brukt gult fargestrykk til svarboksene. I Valgundersøkelsen var spørsmålene trykket på norsk eller engelsk på den ene siden, og det aktuelle fremmedspråk på den andre. I enkelte tilfeller ble det sendt ut skjema på tre språk, for eksempel norsk/engelsk og urdu og dermed to ark. Tilsvarende ble det to ark for følgebrevet og dermed fire ark, noe som kanskje kan bli mye. Fargestrykk ble ikke benyttet.
- *Konvolutter:* i Utdanningsundersøkelsen ble det benyttet konvolutter med riksløven (ikke vanlig SSB-logo). I tillegg sto det trykt "Plikt til å svare /Duty to respond". På baksiden fremgikk med små bokstaver at avsender var Statistisk sentralbyrå . I Valgundersøkelsen ble brukt vanlige SSB-konvolutter med vår logo (ikke riksløven).

Dillmann (Dillmann 1999) hevder at vi bør bruke frimerke og ikke frankering både på utsendingskonvolutter og returkonvolutter. Det er sikkert viktig i alle populasjoner, men kanskje enda viktigere for en del innvandreregrupper. Alle er ikke kjent med frankeringsmaskiner, og "porto betalt trykk" på returkonvolutt. Blant annet i fokusgruppene kom det fram (jf. kapittel 5) at det å bruke stempel på selve brevet kan ha betydning. Det er ikke overraskende, for vi vet jo hvor mange stempler som skal til på offisielle papirer i en del land. Siden SSB for mange sikkert er en

ukjent institusjon, kan post fra oss raskt bli regnet som en reklamesending. Dette er tiltak som så vidt vi kjenner til, ikke har vært benyttet i SSB.

- *Utsendingsmåte:* i Utdanningsundersøkelsen ble skjema sendt ut som C-post, i Valgundersøkelsen som B-post.
- *Purringer:* i Utdanningsundersøkelsen ble det sendt ut to purringer. I begge purringene ble det lagt ved skjema og returkonvolutt. I Valgundersøkelsen var det bare én purring. Skjema og returkonvolutt var vedlagt.

4.3.1 Svarinngang

For også å få et inntrykk av om det er noen endring i svarinngang over tid har vi i tabell 4.2 tatt med tall for Valgundersøkelsen 1995 i tillegg til Utdanningsundersøkelsen 1999 og Valgundersøkelsen 1999.

Tabell 4.1. Svarinngang i Utdanningsundersøkelsen og Valgundersøkelsene 1999 og 1995 i en del land med lav svarinngang.

Land- bakgrunn	Utdannings- undersøkelse 1999			Valgundersøkelsen 1999			Valgundersøkelsen 1995			Antall personer brutto		
	Skjema- eget språk	Svar- prosent	Rang- ering	Skjema- eget språk	Svar- pro- sent	Rang- ering	Skjema- eget språk	Svar- prosent	Rang- ering	Utd. und. 1999	Valg- und. 1999	Valgund. 1995
Jugoslavia	Ja	70	11	Ja	34	6		38	6	4 333	194	258
Tyrkia	Ja	79	5		20	12	Ja	28	11	2 774	238	272
Bosnia- Hercegovina	Ja	85	3	Ja	45	2		*	-	4 862	494	*
Somalia		59	13		18	13		32	9	1 827	176	165
Sri Lanka		67	12		32	7	Ja	30	10	2 064	273	403
Filippinene		90	2		49	1		50	1	1 528	123	130
India		77	8		28	9		33	8	1 105	211	188
Irak	Ja	78	6		26	10		39	4	2 792	179	94
Iran		84	4		36	4	Ja	44	2	1 846	181	354
Pakistan	Ja	72	9	Ja	25	11	Ja	25	12	5 191	631	608
Thailand		91	1		39	3		41	3	1 298	180	94
Vietnam	Ja	78	6	Ja	36	4	Ja	39	4	1 779	243	363
Chile		71	10	Ja	32	7	Ja	36	7	768	_ ¹⁰	304

Vi har tidligere antydnet at svarprosenten for Valgundersøkelsen 1999 var lav. Vi ser av tabellen over at Somalia bare har 18 prosent svarinngang. Det er viktig å merke seg at det bare var 176 personer som mottok skjema, men likevel grunn til å spørre hva årsaken er. Spesielt er det urovekkende da svarinngangen for tilsvarende gruppe i 1995 var 32 prosent, og bruttoutvalget var av omtrent samme størrelse - 165 personer. Tilsvarende viser tall for de fleste andre innvandregruppene relativt mye lavere svarinngang i 1999 enn i 1995, f. eks. Tyrkia 20 prosent i 1999 og 28 prosent i 1995. Pakistan holder stand med 25 prosent oppslutning i begge Valgundersøkelsene og Sri Lanka har en oppgang fra 30 prosent i 1995 til 32 prosent i 1999. Ellers er det interessant å registrere at Chile har relativt lav oppslutning i Utdanningsundersøkelsen, mens Tyrkia og Pakistan har høyere svarprosent. I begge valgundersøkelsene er det vesentlig dårligere svarprosent for Tyrkia og Pakistan enn for Chile.

¹⁰ I valgundersøkelsen 1999 foreligger ikke tall for Chile alene ettersom Chile inngår under rubrikken "Amerika ellers".

Ut fra ovennevnte funn mener vi å kunne si at vi oppnår høyere svarprosent når vi sender skjema på innvandrernes eget morsmål. I Utdanningsundersøkelsen var skjema ikke oversatt til spansk, mens dette var tilfelle for begge de to valgundersøkelsene. Tilsvarende kan vi anta at noe av den reduserte svarprosenten (fra 28 til 20 prosent) for tyrkerne i 1999 sammenlignet med 1995, kan forklares med at de i 1999 fikk skjema på norsk og engelsk, mens skjema i 1995 også var oversatt til tyrkisk.

Funnene ovenfor om at svarinngangen er bedre når vi bruker innvandrerenes eget morsmål underbygges også av tallene som fremgår av tabell 4.2.

Tabell 4.2 Innsendte skjema i Utdanningsundersøkelsen etter landbakgrunn og når skjemaene kom.

Bakgrunn	Antall innleverte skjemaer				Andel av innleverte skjemaer (prosent)			
	Totalt	Uten purring	Etter 1.purring	Etter 2. purring	Totalt	Uten purring	Etter 1.purring	Etter 2. purring
Jugoslavia	3 041	1 675	923	443	100	55	30	15
Tyrkia Turkey	2 181	1 333	562	286	100	61	26	13
Bosnia-Hercegovina	4 154	2 524	1 282	348	100	61	31	8
Somalia	1 080	547	318	215	100	51	29	20
Sri Lanka	1 380	643	488	249	100	47	35	18
Filippinene	1 382	955	329	98	100	69	24	7
India	848	476	250	122	100	56	29	14
Irak	2 175	1 253	615	307	100	58	28	14
Iran	1 550	953	401	196	100	61	26	13
Pakistan	3 733	2 199	1079	455	100	59	29	12
Thailand	1 180	807	278	95	100	68	24	8
Vietnam	1 380	770	445	165	100	56	32	12
Chile	542	301	157	84	100	56	29	15

Vi ser at ingen av landene hadde tilsvarende svarinngang etter 2.purrerunde som somalierne. Antall svar innkommet først etter 2. purrerunde var hele 69% av antall svar etter 1. purring, mens de andre landene hadde svartantall etter 2. purring som var høyst halvparten av antall svar innkommet etter 1. purring. Somalierne var ett av landene med svært lav svarinngang, og i 2. purrerunde ble derfor skjema og introduksjonsbrev oversatt til somalisk. Det er grunn til å anta at den store relative forskjellen i svarinngangen etter 2. purring for somalierne sammenlignet med svarinngangen for de andre landene, kan forklares med at de fikk skjema og brev på somalisk ved 2. purring.

Det kunne vært interessant å gå nærmere inn på flere sammenligninger både med de undersøkelsene vi har her og eventuelt andre, som f. eks. Valgundersøkelsene blant utenlandske statsborgere som har vært gjennomført siden 1983. Svarprosentene har gått drastisk ned fra 54 prosent i 1987¹¹ til 41,9 prosent i 1999. Ressursene som er avsatt til dette prosjektet tillater ikke at går nærmere inn på disse undersøkelsene.

4.3.2 Fokusgruppens svar på forskjellene mellom de to undersøkelsene

Resultatet fra Fokusgruppene er behandlet i kapittel 5. Vi bare nevner kort at deltakerne i gruppene foretrakk skjemavarianten for Valgundersøkelsen, der det var brukt ett språk – helst morsmål på den ene siden og norsk eller engelsk på den andre siden. På spørsmål om svarplikt, mente de at det ikke hadde betydning for om de svarte eller ikke. Både på spørsmål om tema hadde betydning for om de ville foretrekke den ene undersøkelsen fremfor den andre og om bruk av incitament, var det noe mer delte meninger.

¹¹ Vi klarte ikke å oppdrive tall fra lenger tilbake enn 1987.

4.4 Oppsummering

Når det gjelder skjema for Utdanningsundersøkelsen og Valgundersøkelsen som begge er svært korte og i våre øyne enkle, kan det tyde på at en kombinasjon av de to skjemaene ville gitt det mest oppgavevennlige skjema, dvs bruk av oversettelsesmetoden i Valgundersøkelsen (ett språk på hver side) kombinert med format og fargebruk/skyggelegging i Utdanningsundersøkelsen.

Videre underbygger funnene vi har gjort Dillmanns TDM strategi. Det er hver enkelte lille bit i planleggingen og gjennomføringen av undersøkelsene som kan være med å gi høyere svarprosent i undersøkelser. I undersøkelser blant innvandrere tenker vi da på oversettelse til flest mulig språk, gjerne så få spørsmål som mulig i et enkelt og oversiktlig skjema, et informasjonsbrev som er tilpasset innvandrergruppene vi henvender oss til og gjerne et anbefalingsbrev fra en person i deres eget miljø i tillegg, nettverksbygging og godt gjennomført informasjonsarbeid, svartjeneste på flest mulig språk og bruk av incitament, Ikke minst er det viktig å tenke spesielle tiltak og selektiv oppfølging for å få svar fra innvandrere. Flere purringer vedlagt skjema øker også svarprosenten.

5 Oppsummering av fokusgrupper

5.1 Fokusgrupper som kvalitativ metode:

Vanligvis deltar åtte til ti personer på fokusgrupper.

Fokusgrupper egner seg for å få innsikt i hvordan respondenten resonnerer rundt et tema, hvordan respondenten forstår terminologien, samt hvordan respondenten oppfatter sensitive tema.

Fordelen med fokusgrupper er at de hurtig kan få frem flere sider og meninger knyttet til et bestemt tema. Dette skjer ved at gruppen utvikler en dynamikk gjennom at enkeltindivider spiller på hverandre, og dermed får frem informasjon som ikke ville kommet frem i en tilsvarende bredde under intervjuer med enkeltpersoner.

Svakheten kan være at et par personer i gruppen kan bli for dominerende og dermed begrense muligheten for å få frem et bredest mulig spekter av informasjon.

I flere undersøkelser som er gjort, blant annet som vist i kapitlene 2 og 4, viser det seg at den gruppen som skiller seg ut med størst frafall er somaliere.

I og med at vi på grunn av begrensede ressurser bare kunne gjennomføre to fokusgrupper, valgte vi derfor å konsentrere oss om somaliere ut fra følgende hypotese: De variabler som i kapittel 2 viste seg å være utslagsgivende for frafall er de samme for alle innvandrergруппene, men er sterkere representert hos somaliere enn hos andre innvandrergруппer. Med dette mener vi at arbeidsledigheten er større blant somaliere enn blant andre innvandrergруппer, og at somaliere sliter mer med å finne seg fast bosted enn andre grupper.

Vi antok også at det er lettere å få deltakerne i gruppene til å prate blant sine egne landsmenn/-kvinner enn om vi blandet personer fra flere landgrupper sammen.

Svakheten ved å bruke bare en landgruppe som case er at vi ikke uten videre kan generalisere om årsaken til frafall blant innvandrere ut fra de svarene vi fikk av somaliere i fokusgruppene.

Deltakerne i fokusgruppen ble rekruttert gjennom bekjentskap, tips og telefoner til flyktingekontor i Oslo og omegn. Grunnen til at vi valgte å rekruttere fra flere forskjellige kilder var at vi anså det som en fordel om fokusgruppedeltakerne ikke kjente hverandre på forhånd. Slik håpet vi å få større spredning i meninger og kommentarer. Deltakerne ble telefonisk forespurt om de ønsket å delta i fokusgruppene. For dem som svarte ja ble avtalen senere bekreftet skriftlig. Hver fokusgruppedeltaker fikk et gavekort på 400 kroner som takk for deltakelsen.

For en nærmere presentasjon av gjennomføringen av fokusgrupper vises det til vedlegg 5 "Guide for gjennomføring av fokusgrupper"

5.2 Viktige funn i fokusgruppene

Det var gjort avtale med syv somaliske kvinner til fokusgruppe om hva som er årsaken til høyt frafall i denne innvanderergруппen. Seks personer møtte.

Det var gjort avtale med åtte somaliske menn, og seks møtte.

5.2.1 Hva sier somaliere selv om årsaken til stort frafall?

Kvinnene fortalte at somaliere sliter med mange sosiale problemer, herunder isolasjon og boligproblemer. Dette, mente de, skaper liten motivasjon til å svare på skjema, samtidig som en viss skepsis mot den norske stat gjør dem forsiktige med å svare.

Mennene utdypet dette og fortalte om store problemer for somaliere i Norge. Mange har problemer med å skaffe seg fast bopel. En deltaker fortalte at han hadde jobbet flere år som sykepleier uten å ha fast bosted. Tidligere hadde det også vært vanskelig å få jobb. Det var lettere nå, i hvert fall i Oslo. På den annen side hadde det blitt vanskeligere å finne bolig.

To svar gikk igjen når vi spurte om hvorfor de ikke svarte på spørreskjema; språkvansker og skepsis. Sannsynligvis ville det være lettere å få svar fra somaliere dersom undersøkelsene ble gjennomført som intervju enn som postenquete.

5.2.2 Sammenligning av Utdanningsundersøkelsen og Valgundersøkelsen

Begge gruppene fikk utdelt både skjema og følgebrev fra Valgundersøkelsen og fra Utdanningsundersøkelsen med spørsmål om hvilket skjema de likte best.

Skjema

Kvinnene valgte Valgundersøkelsen. Argumentene de kom med var at tema i Valgundersøkelsen var viktigere. Alle i gruppen uttrykte et ønske om å lære mer og forstå mer av det norske samfunnet, og de opplevde Valgundersøkelsen som mer samfunnsrelevant. Videre mente de at Valgundersøkelsen gjorde et ryddigere og mer oversiktlig inntrykk siden teksten sto på norsk på den ene siden og engelsk på den andre. Konkret sa kvinnene at det var dumt å måtte lese alt to ganger når det sto annen hver linje på norsk og annenhver linje på engelsk.

Dette ble bekreftet av mennene. Det vil derfor være riktig å si at mye tyder på at respondenter som har problemer med å lese norsk synes det er enklere å lese engelsk i en egen versjon enn å lese engelsk tekst innimellom norsk tekst. Eventuelt, har man problemer med både engelsk og norsk, blir det ekstra vanskelig når man har et skjema med begge språk slik som i Utdanningsundersøkelsen.

Videre sa de somaliske mennene at de var mest interessert i å svare på spørsmål om tema som de også var opptatt av på annen måte. Dette ble nevnt som viktigste årsak blant dem som foretrakk skjemaet om utdanning framfor skjemaet om valg. De hadde liten interesse og kunnskap om det norske politiske landskapet og ga uttrykk for at de ikke visste noe om forskjellen på de norske partiene. De hadde også litt ambivalente holdninger til å gi opplysninger om utdanning. På den ene siden ville de gjerne fortelle hva de kunne slik at det kunne bli verdsatt i forhold til en jobb. Spørsmålet "Har utdanningen din blitt verdsatt i Norge" burde sannsynligvis vært første spørsmål, for det hadde alle en mening om, og det syntes de ikke.

Følgebrevet

Følgebrevet i begge undersøkelsene var underskrevet av Svein Longva. Ingen av kvinnene i gruppen viste hvem han var og sa at det derfor ikke var av betydning hvem som hadde underskrevet. Gruppen sa derimot at det ville være av stor betydning om en person fra det somaliske miljøet, en leder eller en imam, hadde underskrevet brevet eller anbefalt undersøkelsen. Da ville de både blitt mer nysjerrige og følt seg forpliktet til å lese brevet.

Ingen av kvinnene forsto hva ordet svarplikt betydde, og mente derfor at det ikke var så viktig om de svarte eller ikke. På spørsmål om de visste hvilke konsekvenser det ville ha om de ikke svarte, sa kvinnene at de regnet med at det ikke ville ha noen personlige konsekvenser for dem. Kvinnene mente at utseende på brevet, logo og underskrift var av mye større betydning enn om det sto svarplikt eller frivillig deltakelse.

Det ble også sagt at følgebrevene var alt for lange, men ingen av kvinnene leste hele brevet. Samtidig etterlyste de mer informasjon!

Til forskjell fra de somaliske kvinnene, forsøkte mennene å lese all teksten, men det tok tid. Det er sannsynligvis utilstrekkelig å lage følgebrev til somaliere som ikke er på deres eget språk.

Kvinnene påpekte også flere ganger at det viktigste virkemiddelet for å folk til å lese hele brevet var å skrive det på somalisk.

Mennene kom med et konkret forslag, og det var at følgebrevet og skjemaet burde ha et offentlig stempel. Dette er en form de er vant med fra hjemlandet.

Når det gjelder hvem som underskriver følgebrevet var mennene noe uenige i hvor viktig det var. Dersom vi kan finne fram til nordmenn som har markert seg i innvandremiljøet kan det derfor hende at det kan utnyttes for å skape tillit til undersøkelsen. Markerte somaliere kan derimot være kontroversielle, mente mennene. Det ble nevnt et eksempel med en somalier som hadde markert seg politisk, men som noen hevdet var en "spion".

5.2.3 Bruk av incitament

Når det gjelder bruk av incitament stilte kvinnene seg positive til det, og mente at penger er det beste incitamentet. Imidlertid hadde ingen av dem fått med seg at det i følgebrevet til Utdanningsundersøkelsen sto at det skulle loddas ut to pengepremier. Gruppen mente at skulle man først bruke incitament måtte det stå mye tidligere i brevet for å vekke interesse. Siden det sto på slutten av brevet var det sannsynlig at det ikke kom til å bli lest, og derfor ikke ville ha noen effekt.

Mennene var derimot noe mer skeptiske til bruk av incitament. For muslimer kan det oppfattes som syndig å delta i lotteri. Likevel er det neppe mange som blir støtt av at det fristes med en pengepremie. Men særlig effektivt som rekrutteringsmiddel er det heller ikke. Deltakerne var enige om at det er viktigere å legge vekt på at det er en samfunnsplikt å svare på spørreskjemaet.

5.2.4 Informasjonstiltak

Ved spørsmål om hva slags informasjon de ønsket i forbindelse med postale undersøkelser sa kvinnene flere ganger at de ønsket mer informasjon om hvorfor slike undersøkelser ble gjennomført og mer generelt, om hvordan det norske samfunnet fungerte. Generelt var ønsket om mer informasjon utbredt blant kvinnene, selv om det sto noe i kontrast til deres manglende entusiasme til å lese hele følgebrevet.

Under diskusjon om hvilke informasjonstiltak som fungerer best sa kvinnene at det beste vi kunne gjøre var å gå via mediakanaler av type Migranytt i NRK2. Igjen presiserte de hvor viktig det var å få informasjonen på somalisk.

5.2.5 Hvilke tiltak mente somaliene selv ville ha best effekt for å minske frafallet?

Både mennene og kvinnene mente at de somaliske organisasjonene kunne brukes, og at det i følgebrevet kunne henvises til organisasjonen eller kontaktpersoner som de kunne henvende seg til for å få hjelp. Mennene foreslo at man i tillegg til å bruke somaliernes egne organisasjoner kunne gå gjennom skolene. Følgebrevet bør forenkles, gjøres kortere og at det bør legges ved et anbefalingsbrev fra en kjent person i miljøet. Brevet bør også være på innvandrergruppens eget språk.

Somaliene forteller om en blanding av skepsis og redsel for å gi opplysninger de ikke vet konsekvensene av og et ønske om å bli tatt mer med og lære mer om det norske samfunn. De kommer fra en muntlig kultur og har store problemer med å forstå norsk. Derfor blir spenningen mellom skepsis og vitebegjær svært tydelig i forbindelse med postale spørreskjema.

Som en oppsummering sa kvinnene at skjema/brev på somalisk, bedre info, og at en frontfigur i det somaliske miljøet "godkjenner" undersøkelsen er de beste tipsene for å hindre frafall blant somaliere. Sannsynligvis bør vi derfor i større grad bruke muntlige formidlingsformer og signalisere sterkere at det å svare på våre skjema er en del av den norske samfunnsplikten og en del av det å være en del av det norske samfunnet. Det bør skrives egne følgebrev til de forskjellige innvandrergroppene vedlagt en anbefaling fra noen i deres eget miljø.. Dessuten kan det hende at det vil være en god ide å lage egne skjemavarianter hvor vi har flyttet fram spørsmål som innvandrerne er spesielt opptatt av tidlig i spørreskjemaet.

6 Oppsummering

Med utgangspunkt i Utdanningsundersøkelsen 1999 har vi sett på hvilke variable som påvirker frafall. Ved å sammenlikne med Valgundersøkelsen 1999, har vi også sett hvilke forhold ved skjema og følgebrev som kan påvirke frafallet. Den omfattende informasjonsvirksomheten i forkant av Utdanningsundersøkelsen er beskrevet, og gjennom fokusgrupper har vi belyst både nyttheten av ulike informasjonstiltak, samt hva som er hensiktsmessig utforming av skjemaer og følgebrev. I tillegg har fokusgruppene gitt nyttig informasjon om ikke-målbare årsaker til frafall samt *hvorfor* ulike målbare variable påvirker frafallet.

Vi stilte følgende hypoteser som vi ønsket å teste

- personer fra Afrika og Asia har størst frafall
- personer fra Vest-Europa har minst frafall, og de fra Norge har samme frafall som resten av Vest-Europa
- personer fra Øst-Europa har litt høyere frafall enn personer fra Vest-Europa
- personer fra Somalia er på topp når det gjelder frafall
- kjønnsforskjellene er spesielt store i land der kvinner har en tilbaketrukket stilling som f.eks. Somalia, Afghanistan m.fl
- sysselsatte personer har mindre frafall enn ikke-sysselsatte personer, spesielt fra fremmedkulturelle land, ettersom sysselsatte antas å være mer integrert og å ha mer utdanning
- enslige personer har lavere svarprosent ved at de kanskje er mindre etablerte

Landgruppe viste seg å være den viktigste variabelen når det gjelder å påvirke frafall. Mens det å komme fra Norge og andre vestlige land fører til ca. 90% svar, er det tilsvarende tallet for de andre landene på rundt 80% og for Afrika enda lavere. Det å ha ikke-vestlig og ikke-europeisk bakgrunn leder til minst 70% høyere (eller enda høyere) frafall enn det å ha vestlig bakgrunn. Det bekrefter den første hypotesen om at personer fra Asia og Afrika har største frafall. Videre ble også hypotesen om at somaliere har størst frafall bekreftet både i Utdanningsundersøkelsen og i Valgundersøkelsen. Det å komme fra Øst-Europa leder til nesten like stort frafall som det å komme fra Latin-Amerika eller Asia. Alle disse funnene bekrefter betydningen av å sette inn ekstra ressurser for å redusere frafallet blant ikke-vestlig innvandrere.

Når det gjelder hypotesen om at kjønnsforskjellene er spesielt store i land hvor kvinner lever tilbaketrukket kan ikke sies å være bekreftet. Generelt sett viser det seg at kvinnene har en noe høyere svarprosent enn menn, men det er en del land som skiller seg ut ved motsatt tendens. Disse landene skiller seg imidlertid ikke systematisk fra de andre landene når det gjelder kvinnes plass i landene.

Hypotesen om at sysselsatte har høyere svarprosent kan sies å være bekreftet, ved at det å være sysselsatt (i betydningen *registrert i Arbeidstakerregisteret*) leder til 4 prosentpoeng høyere svarprosent enn de som ikke er sysselsatt. Bekreftet blir også hypotesen om enslige: det å være ugift/skilt og enke/enkemann fremfor gift, leder til hhv. 5 og 6 prosentpoeng lavere svarandel.

Fokusgruppene viste at mange innvandrere har problemer med å få jobb, bosted m.m. og at dette leder til at de kanskje ikke får skjemaene eller at det å fylle ut skjemaer blir nedprioritert. Spesielt blir det stort frafall dersom temaet i skjemaet ikke oppleves som relevant for ens egen situasjon. Fokusgruppene ga oss videre et innblikk i hvilke tiltak innvandrere, i dette tilfellet somaliere, selv mente ville være hensiktsmessig for å øke svarprosenten.

Anbefalinger:

På bakgrunn av de erfaringer vi har gjort gjennom den kvalitative og den kvantitative analysen vil vi komme med følgende anbefalinger for fremtidige postale undersøkelser rettet mot innvandrere.:

Informasjonstiltak

Viktige informasjonstiltak for innvandrere er bl.a. nettverksarbeid, spesielt kontakt med trossamfunn og andre opinionsdannere. Innslag i minoritetsspråklige media er en viktig informasjonskanal. Offentlige institusjoner som arbeider med innvandrere samt opplæringsinstitusjoner kan være nyttige samarbeidspartnere, men dette vil avhenge av om den enkelte har negative assosiasjoner med institusjonen det gjelder.

Deltakerne i fokusgruppene bekreftet at nettverksarbeid var viktig, og videre at det ikke holder bare å sende et skjema, men at respondentene burde oppsøkes, men da sammen med en ressursperson med samme bakgrunn som respondenten.

Skjema og følgebrev

Ved å sammenlikne Utdanningsundersøkelsen med Valgundersøkelsen, får vi et klart bilde av at det å lage et skjema på morsmål, øker svarprosenten merkbart.

Gjennom fokusgruppene kom det fram at man ikke bør blande språk i skjemaene, og spesielt blant kvinnene var det ønske om kortere følgebrev.

Det hadde ikke noe å si fra eller til hvem som underskrev følgebrevet, unntatt dersom man kjente personen, men i såfall var det viktig at den som underskrev er respektert i miljøet. Å sende med et anbefalingsskriv fra en ressursperson fra den enkelte innvandrergroupes eget miljø kan også bidra til å øke undersøkelsens legitimitet.

Videre er det viktig at man i følgebrevet begynner med informasjon eller motivasjonsfaktorer som er tilpasset innvandreres behov for informasjon. Det er også viktig å forsøke å få enkle og interessante spørsmål i begynnelsen av skjemaene.

Å bruke et stempel på følgebrev og konvolutt kan være viktig.

Flere purringer reduserer frafallet, og selektive tiltak tilpasset den enkelte innvandrergroupe er viktig.

Incitament

I fokusgruppen kom det fram at det var delte meninger om bruk av incitament. Dette notatet har i første rekke drøftet bruken av pengepremier som et hensiktsmessig incitament. Konklusjonen her er at den enkelte undersøkelse må vurdere nytten av å bruke pengepremie som incitament opp mot nytten av å kanalisere ressurser inn i for eksempel bedre informasjonstiltak.

I hvor stor grad rådene som er gitt kan tas i bruk vil avhenge av størrelsen på utvalget og budsjettet til den enkelte undersøkelse. Vi mener imidlertid at alle må tenke gjennom problemene som kan oppstå om det blir stort frafall blant innvandrere i våre undersøkelser. Det kan bli et spørsmål om kostnader i forhold til kvalitet og man må være bevisst de avgjørelsene som tas.

Vedlegg 1 Tabeller i utdanningsundersøkelsen

Tabell V1.1 Svarprosent i Utdanningsundersøkelsen etter landbakgrunn og kjønn, sortert alfabetisk. Kun land der bruttoutvalget var minst 30 personer.

landkode	Bakgrunn	Svarprosent				Antall i undersøkelsen		
		Totalt	Menn	Kvinner	Differanse mellom kvinner og menn. Prosentpoeng	Totalt	Menn	Kvinner
	I alt	84	82	85	3	82 383	40 222	42 161
404	Afghanistan	79	84	75	-9	193	94	99
111	Albania	81	81	82	1	54	26	28
203	Algerie	75	77	72	-5	239	142	97
204	Angola	93	94	91	-3	40	18	22
705	Argentina	89	90	88	-2	81	40	41
407	Aserbajdsjan	82	75	86	11	34	12	22
805	Australia	92	90	95	5	230	147	83
410	Bangladesh	80	77	83	6	95	47	48
112	Belgia	86	89	82	-7	152	74	78
155	Bosnia-Hercegovina	85	85	86	1	4 862	2 300	2 562
715	Brasil	91	94	90	-4	250	52	198
113	Bulgaria	91	90	92	2	289	147	142
612	Canada	93	91	95	4	379	195	184
725	Chile	71	68	73	5	768	362	406
730	Colombia	87	86	88	2	102	29	73
620	Cuba	90	94	88	-6	107	35	72
101	Danmark	90	88	94	6	4 094	2 396	1 698
624	Den dominikanske rep,	69	57	70	13	77	7	70
735	Ecuador	89	91	86	-5	44	22	22
249	Egypt	88	90	85	-5	111	77	34
241	Eritrea	67	67	68	1	141	57	84
115	Estland	95	91	95	4	110	11	99
246	Etiopia	77	81	73	-8	435	224	211
428	Filippinene	90	85	91	6	1 528	216	1 312
103	Finland	87	83	91	8	2 503	1 194	1 309
117	Frankrike	87	86	89	3	901	562	339
104	Færøyene	79	73	90	17	251	159	92
256	Gambia	72	71	72	1	155	91	64
260	Ghana	84	93	78	-15	259	101	158
119	Hellas	83	82	91	9	175	153	22
436	Hongkong	83	80	86	6	187	95	92
120	Hviterussland	91	80	92	12	43	5	38
444	India	77	76	78	2	1 105	494	611
448	Indonesia	84	75	91	16	116	48	68
452	Irak	78	78	78	0	2 792	1 826	966
456	Iran	84	82	86	4	1 846	925	921
121	Irland	88	89	86	-3	149	91	58
105	Island	89	89	90	1	1 179	626	553
460	Israel	85	84	88	4	127	86	41
123	Italia	89	87	92	5	416	290	126
464	Japan	88	84	90	6	188	51	137
476	Jordan	94	95	92	-3	32	19	13
125	Jugoslavia	70	70	70	0	4 333	2 282	2 051
478	Kambodsja	86	91	84	-7	36	11	25
273	Kapp Verde	77	77	77	0	74	39	35
276	Kenya	87	85	88	3	134	48	86
484	Kina	84	82	86	4	996	432	564

Forts. tabell V1.1 Svarprosent i Utdanningsundersøkelsen etter landbakgrunn og kjønn, sortert alfabetisk. Kun land der bruttoutvalget var minst 30 personer.

landkode	Bakgrunn	Svarprosent				Antall i undersøkelsen			
		Totalt	Menn	Kvinner	Differanse mellom kvinner og menn. Prosentpoeng	Totalt	Menn	Kvinner	
279	Kongo tidl Zaire	77	75	81	6	53	32	21	
122	Kroatia	87	87	88	1	620	342	278	
500	Kypros	97	96	100	4	32	28	4	
124	Latvia	95	92	96	4	106	12	94	
508	Libanon	79	73	86	13	403	206	197	
136	Litauen	94	100	93	-7	117	12	105	
156	Makedonia	61	65	58	-7	239	111	128	
512	Malaysia	88	89	88	-1	85	35	50	
303	Marokko	71	71	72	1	1 392	706	686	
652	Mexico	92	87	95	8	112	39	73	
127	Nederland	94	93	97	4	1 026	616	410	
528	Nepal	89	89	88	-1	54	38	16	
820	New Zealand	93	90	97	7	85	49	36	
313	Nigeria	91	95	86	-9	67	39	28	
000	Norge	89	87	90	3	7 515	3 534	3 981	
534	Pakistan	72	72	72	0	5 191	2 434	2 757	
760	Peru	86	83	88	5	123	47	76	
131	Polen	90	85	92	7	1 217	291	926	
132	Portugal	84	80	88	8	214	113	101	
133	Romania	95	91	96	5	330	102	228	
140	Russland	92	90	93	3	1 177	229	948	
329	Rwanda	88	92	85	-7	59	25	34	
339	Sierra Leone	91	86	96	10	45	21	24	
548	Singapore	91	86	93	7	68	22	46	
157	Slovakia	82	65	90	25	65	23	42	
346	Somalia	59	65	55	-10	1 827	749	1 078	
135	Sovjetunionen	92	86	97	11	64	28	36	
137	Spania	86	85	88	3	404	244	160	
424	Sri Lanka	67	60	72	12	2 064	923	1 141	
139	Storbritannia	92	91	94	3	3 429	2 424	1 005	
356	Sudan	84	86	80	-6	112	77	35	
141	Sveits	95	94	96	2	231	130	101	
106	Sverige	90	87	93	6	9 591	4 953	4 638	
564	Syria	80	71	86	15	167	73	94	
359	Sør-Afrika	87	94	78	-16	127	72	55	
492	Sør-Korea	93	94	93	-1	119	34	85	
369	Tanzania	90	98	84	-14	118	48	70	
568	Thailand	91	90	91	1	1 298	50	1 248	
680	Trinidad og Tobago	79	80	79	-1	53	20	33	
158	Tsjekkia	93	92	93	1	124	63	61	
379	Tunisia	67	65	73	8	156	115	41	
143	Tyrkia	79	80	77	-3	2 774	1 462	1 312	
144	Tyskland	94	92	96	4	2 394	1 315	1 079	
386	Uganda	93	90	96	6	107	59	48	
148	Ukraina	97	96	97	1	152	25	127	
152	Ungarn	94	92	96	4	162	59	103	
684	USA	89	87	91	4	2 060	1 052	1 008	
775	Venezuela	96	95	96	1	46	19	27	
575	Vietnam	78	75	79	4	1 779	631	1 148	
389	Zambia	94	100	91	-9	35	12	23	
153	Østerrike	95	95	95	0	183	121	62	

Vedlegg 2 Detaljer rundt regresjonsanalysen

Våre observasjoner er mange grupper dannet ved å kryssklassifisere etter en eller flere av de mulige forklaringsvariablene landgruppe, botid, bosted etc. F.eks. er en gruppe unge kvinner fra Afrika med høy lønn, som har vært i Norge i mer enn fire år og bor i Oslo sør. For hver slik gruppe har vi oppgitt andel personer som har svart på skjemaet i forhold til hvor mange som mottok skjemaet i denne gruppa. Denne andelen er svarprosenten i gruppa, og er vår *respons* (eller *avhengig variabel*), dvs. det vi undersøker egenskapene til.

En vanlig statistisk metode for å analysere data der responsen er en andel innenfor en rekke grupper, er logistisk regresjon. For å benytte denne metoden må vi anta at hver person i en bestemt gruppe svarer uavhengig av alle de andre i denne gruppa, og at svarsannsynligheten er den samme for alle i denne gruppa.¹²

I motsetning til vanlig enkel regresjonsanalyse på formen $y = \alpha + \beta x + \varepsilon$, er responsen vår ikke y , men derimot observert svarandel \hat{p}_g for gruppe g . Ettersom svarandel ligger mellom 0 og 1 kan heller ikke det lineære leddet $\alpha + \beta x$ være slik som i likningen ovenfor. Vi kaller det lineære leddet η , og kan uttrykke gruppetilhørigheten vha. indikatorvariable (med verdi 0 eller 1) på flg måte:

$$\eta_g = \omega + \alpha_1 \cdot I(\text{kjønn} = \text{mann}) + \alpha_2 \cdot I(\text{kjønn} = \text{kvinne}) \\ + \beta_1 \cdot I(\text{alder} = \text{lav}) + \beta_2 \cdot I(\text{alder} = \text{middels}) + \beta_3 \cdot I(\text{alder} = \text{høy}) + \dots \quad (\text{V2.1})$$

En enklere måte å skrive dette på er

$$\eta_g = \omega + \alpha_j + \beta_k + \dots$$

der (j, k, \dots) er de verdiene som hører til gruppe g .

For å få p_g til å være mellom 0 og 1, lar vi sammenhengen mellom p_g og η_g være

$$p_g = \frac{\exp(\eta_g)}{1 + \exp(\eta_g)} \quad (\text{V2.2})$$

Vi antar at $n_g \hat{p}_g$ er binomisk med parameter p_g , der sistnevnte altså har formen spesifisert i (V2.2)¹³

Uttrykket (V2.1) innebærer en overparametrisering i utgangspunktet, og vi løser dette ved å velge en *kontrast*¹⁴. For vårt formål er kontrasten *treatment* hensiktsmessig. Den innebærer at vi for hver variabel har en referanseverdi der parameteren settes til 0. Dersom f.eks. α_j er parameteren for kjønn, setter vi α_l (parameteren for menn) lik 0. Dette innebærer at parameterne for en gruppe kun kan tolkes i forhold til en annen gruppe, noe vi vil se nærmere på nedenfor.

En størrelse som sier noe indirekte om svarandel og som uttrykker forskjellen mellom to grupper er *oddsraten* $OR(p_1, p_2)$,

$$OR(p_1, p_2) = \frac{p_2 / (1 - p_2)}{p_1 / (1 - p_1)} \quad (\text{V2.3})$$

¹² Dette innebærer at antall svar i en gruppe er binomisk fordelt med en parameter p .

¹³ Den inverse funksjonen kalles link-funksjonen, og i dette tilfellet får den en form som kalles logistisk, derav navnet logistisk regresjon

¹⁴ Mulige valg er bl.a. *polynom*, *Helmert*, *sum* og *treatment*.

Odds for Norge definerer vi som hvor mye mer sannsynlig det er for svar enn for ikke-svar dersom en tilfeldig person er fra Norge. En odds på 4 betyr at "sjansen er 4 til 1", dvs. at i fire av fem tilfeller blir det svar. Odds på 4 er altså det samme som 80% sannsynlighet.

Oddsraten mellom Norge og Afrika definerer vi som odds for Afrika dividert på odds fra Norge. Dette vil si at oddsraten sier hvor mye høyere odds for Afrika er enn odds for Norge. Dersom Norge har odds 9 (dvs. svarandel på 90%) og Afrika har odds 3 (dvs. svarandel på $\frac{3}{4}=75\%$) så er oddsraten $3/9=0,33$. Regresjons-analysen anslår ikke svarandelene, men derimot oddsratene, og dersom denne er 0,33, så er det flere muligheter enn 75% for Afrika og 90% for Norge. Faktisk kan vi for enhver svarprosent for Afrika, finne en svarprosent for Norge som innebærer at oddsraten er 0,33. Imidlertid sier oddsraten likevel *noe* om differansen mellom svarprosentene. I vårt tilfelle ligger sannsynligheten ofte mellom 75% og 90%. Da viser det seg at en oddsrate på 0,33 eller $3,03^{15}$ gir at differansen mellom sannsynlighetene er mellom 15 og 25 prosentpoeng.

Dersom vi setter inn (V2.2) i (V2.3), får vi

$$OR(p_1, p_2) = \exp(\alpha_2 - \alpha_1 + \beta_2 - \beta_1 + \dots). \quad (V2.4)$$

Dette betyr f.eks. at oddsraten mellom kvinner og menn er $\exp(\alpha_2 - \alpha_1)$ dersom α er parameteren for kjønn, og dersom β er parameteren for alder, vil oddsraten mellom eldre kvinner og unge menn være $\exp(\alpha_2 - \alpha_1 + \beta_3 - \beta_1)$.

Oddsraten er den størrelsen vi lettest får ut fra analysen, men som vi har sett ovenfor er det ingen entydig sammenheng mellom oddsraten og forskjellen i svarprosent. Dersom vi imidlertid kjenner den ene svarprosenten, kan vi regne ut forskjellen i svarprosent: fra (V2.3) får vi at

$$p_2 = \frac{OR(p_1, p_2) \cdot \frac{p_1}{1-p_1}}{1 + OR(p_1, p_2) \cdot \frac{p_1}{1-p_1}} \quad (V2.5)$$

I tabell 2.2 har vi ved å anta at svarprosent for menn er den observerte svarandel, derfor kunnet regne ut svarandelen for kvinner. Tilsvarende er gjort for de andre variablene.

Tabell V2.1 viser detaljene bak tabell 2.2, dvs. hva parametrene for de ulike verdiene blir, hva oddsraten er, og til slutt hva anslått svarandel blir når man setter inn observert svarandel for referanseverdiene. Av disse størrelsene er det den sistnevnte som finnes i tabell 2.2.

¹⁵ Dersom man har en oddsrate på 0,33, ville man dersom man byttet om på de to gruppene, fått oddsrate på $1/0,33=3,03$.

Tabell V2.1 Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av frafallet i utdanningsundersøkelsen. Modell med åtte forklaringsvariable som beskrevet i teksten. Referanseverdiene for hver variabel er merket med gråtone.

	Parameterverdi	Standard-feil for parameter	OR (refverdi,denne)	estimert svarprosent
(Intercept)	1,29	0,07	-	
Norge	0	0	1	89
Norden ellers	-0,02	0,05	0,98	89
Vestlige land ellers	0,15	0,05	1,17	90
Øst-Europa	-0,60	0,05	0,55	82
Afrika	-0,97	0,05	0,38	75
Asia med Tyrkia	-0,66	0,04	0,52	81
Sør- og mellom-Amerika	-0,61	0,07	0,54	81
Ugift/skilt m.m.	0	0	1	82
Gift/partner	0,39	0,02	1,48	87
Enke/-mann/gjenlevende	-0,04	0,07	0,96	81
Manglende	0,33	0,04	1,39	86
Oslo vest	0	0	1	86
Oslo sentrum	-0,38	0,05	0,68	81
Oslo øst	-0,30	0,05	0,74	82
Oslo sør	-0,14	0,06	0,87	84
Utenfor Oslo	0,08	0,04	1,09	87
Ikke-sysselsatt iflg. Atreg ¹⁶	0	0	1	81
Sysselsatt iflg. Atreg	0,26	0,02	1,30	85
Menn	0		1	83
Kvinner	0,38	0,02	1,46	88
Botid fire år eller mindre	0		1	86
Botid mer enn fire år	-0,45	0,02	0,64	80
mindre enn 10 tusen i bruttolønn	0	0	1	82
10 000-149 999	0,11	0,03	1,12	84
150 000-299 999	0,31	0,03	1,37	86
300 000 og over	0,61	0,05	1,84	89
16-24 år	0	0	1	80
25-49 år	0,25	0,03	1,28	84
50 år +	0,49	0,04	1,64	87

¹⁶ Arbeidstakerregisteret

Vedlegg 3 Skjemaer og følgebrev til Utdanningsundersøkelsen 1999 og Valgundersøkelsen 1999

se side 34 - 38

Oslo, 01.11.1999
Vår ref.: 99/1505
Telefon: 800 81 781 (gratis)

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999

Statistisk sentralbyrå (SSB) er Norges offisielle statistikkprodusent. Statistisk sentralbyrå (SSB) skal gjennomføre en Folke- og bolig telling i år 2000 (FoB2000), som omfatter hele befolkningen i Norge. Denne undersøkelsen om opplæring, skolegang og utdanning inngår som en del av den landsomfattende FoB2000.

I SSB har vi gode opplysninger om utdanning som er fullført i Norge, men mangler nesten helt opplysninger om utdanning som er fullført i utlandet. Det er viktig for samfunnet å vite hvilke ressurser som finnes i Norge. **Kunnskap om opplæring, skolegang og utdanning kan bidra til at flere får bruke sine ressurser, og økt kunnskap kan gjøre det mulig å sette i verk tiltak for å bedre situasjonen for ulike grupper.** Ved dette brevet ligger det et kort spørreskjema. Vi ber deg fylle ut spørreskjemaet og returnere det til oss en av de nærmeste dagene. Porto er allerede betalt.

Undersøkelsen har hjemmel i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§ 2-2 og 2-3. Det betyr at alle har plikt til å svare. Du har rett til å klage innen 3 uker. Opplysningene vil bli behandlet fortrolig. Alle ansatte i SSB har taushetsplikt.

Hvis du ønsker mer informasjon, kan du ringe gratis telefonnummer 800 81 781. Her får du svar på flere språk. Trenger du mer hjelp med skjema utfylling, kan du også be noen du kjenner, eller en organisasjon du er i kontakt med, hjelpe deg med å fylle ut skjema.

Fristen for å sende inn spørreskjema er 15.11.1999. Hvis du er forhindret fra å svare innen fristen, skal du likevel svare så fort du kan. **Alle som sender inn utfylt skjema, er som takk for hjelpen med i trekningen av et gavekort på kr 5000,- og fem gavekort på kr 1000,-.**

Det er viktig å få svar fra deg, uansett om du har gått på skole eller ikke. På forhånd takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm.dir.

10: Synes du at din skolegang eller dine studier er verdsatt i Norge?
Do you feel your education is appreciated in Norway?

Nei No

Ja Yes

Vet ikke Do not know

Har du mer du vil si om temaet, er det plass til kommentarer her:

If you want to give more comments on this subject, please write here:

Undergitt taushetsplikt
Subject to duty of confidentiality

Plikt til å svare. Svarfrist:
Duty to respond. Deadline:

Undersøkelse om skolegang Survey on schooling

I dette spørreskjemaet er skolegang inndelt i tre:
In this Questionnaire schooling is divided in three:

1 Med **Barne- og ungdomsskole** menes grunnleggende skolegang. I de fleste land begynner denne skolegangen i 5-7 års alderen. I Norge varer den i 10 år.
Primary and lower secondary education refer to basic schooling. In most countries, this schooling usually begins at the age of 5-7 years. In Norway this schooling takes 10 years.

2 **Videregående skole** bygger på grunnskole. Her inngår også gymnas.
Upper secondary education builds upon primary and lower secondary education.

3 Eksamen ved **universitet** eller **høgskole** forutsetter at studenten har fullført opplæring eller skolegang på videregående skole.
The precondition for students to sit **university** or **college** exams is that they have completed upper secondary education.

- Hvis du har flere utdanninger under hvert skoleslag, velger du den lengste.
- Hvis de er like lange, velger du den du har tatt sist.
- If you have several types of education under each level, choose the one of longest duration.
- If they are all of equal duration, choose the most recent.

Bruk helst blå eller svart penn.
Please use blue or black ink.

11: Takk for at du tok deg tid til å svare på disse spørsmålene!
Vennligst returner skjema i svarkonvolutten.

Thank you for taking time to respond to these questions!
Please return the Questionnaire in the reply envelope.

Barne- og ungdomsskole (Grunnskole)

Primary school and lower secondary education (Basic education)

1: Har du fullført barne- og/eller ungdomsskole?

Have you completed primary and/or lower secondary education?

Nei No → gå til spørsmål 11 / go to question 11

Ja Yes → gå til spørsmål 2 / go to question 2

2: Hvor mange år i barne- og ungdomsskole har du fullført?

How many years of primary and lower secondary education have you completed?

1-6 år / years

7-8 år / years

9+ år / years

Videregående skole

Upper secondary education

3: Har du fullført opplæring i videregående skole?

Have you completed upper secondary education?

Nei No → gå til spørsmål 8 / go to question 8

Ja Yes → gå til spørsmål 4 / go to question 4

4: Hvor mange år i videregående skole har du fullført?

How many years of upper secondary education have you completed?

1-2 år / years

3 år / years

4+ år / years

Universitet eller høgscole

University or college

5: Har du fullført studier ved universitet eller høgscole?

Have you completed university or college studies?

Nei No → gå til spørsmål 7 / go to question 7

Ja Yes → gå til spørsmål 6 / go to question 6

6: Hvor mange år med studier ved universitet eller høgscole har du fullført?

How many years of university or college studies have you completed?

1-2 år / years

3-4 år / years

5+ → Har du fullført utdanning på doktorgradsnivå?

Have you completed a Ph.d. programme?

Nei No

Ja Yes

7: På hvilket fagområde fullførte du skolegangen / studiene? Sett bare ett kryss
In which subject area did you complete your education? Please mark only one box

Allment, ikke yrkesfaglig
General subjects, non vocational

Historie- og språkfag, humaniora, religion, estetiske fag
Arts, History and Languages, Religion and Aesthetics

Lærerutdanning og pedagogiske fag
Teacher training and Educational Science

Samfunnsfag og juridiske fag
Social Science and Law

Administrasjon og økonomi
Business Administration and Economics

Naturvitenskap, håndverk (f.eks. baker, snekker, snekker) og tekniske fag
Natural Science, Craft (e.g. baker, joiner, tailor) and Technical subjects

Helse- og omsorgsfag
Health and Social Care

Landbruk, skogbruk, fiske, primærnæringer
Agriculture, Fishery, Forestry, Primary industries

Samferdsel, tjenesteyting (f.eks. frisør, servitør) og militær, politi o.l.
Transport, Services (e.g. hairdresser, waiter) and Security; military, police, etc.

8: I hvilket land fullførte du skolegangen eller studiene? Sett bare ett kryss

In which country did you complete your schooling or studies? Please mark only one box

I ditt fødeland

In the country you were born

Annet land, skriv inn:

Other country, please fill inn:

9: Hvilket år fullførte du skolegang og studier?

In which year did you complete your education?

1 9

Oslo, september 1999
Saksbehandlere: Heidi Kristin Reppen og Elisabeth Rønning,
tlf. 800 83 028 (gratis grønt nummer)
Seksjon for intervjuundersøkelser

Kongens gt. 6
P.b. 8131 Dep.
N-0033 Oslo
Tel.: +47-22 86 45 00
Fax: +47-22 86 49 73

Postgiro/ Postal account:
0801 5053004

NO

Undersøkelse om kommunestyrevalget 1999

Du er valgt ut til å delta i en undersøkelse blant utenlandske statsborgere som har stemmerett ved kommunestyrevalget 1999. Vi har lagt ved et kort spørreskjema. Vi ber deg om å fylle ut spørreskjemaet på det språket som passer deg best og returnere det til oss en av de nærmeste dagene. Porto er allerede betalt.

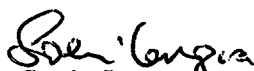
Formålet er å undersøke hvordan ulike informasjonstiltak i forbindelse med valget virker, og få kunnskap om hvordan ulike grupper av utenlandske statsborgere bruker stemmeretten sin. Vi ønsker også å finne ut om utenlandske statsborgere i Norge er politisk aktive på andre måter.

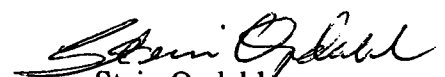
Statistisk sentralbyrå gjennomfører denne undersøkelsen på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet. Vi har trukket ut 7 500 utenlandske statsborgere med stemmerett. **Det er frivillig å svare på spørreskjemaet, men for at resultatene skal bli riktigst mulig, er det viktig at alle som er trukket ut til undersøkelsen deltar.** På grunnlag av resultatene fra undersøkelsen, kan Kommunal- og regionaldepartementet vurdere hvordan man skal øke valgdeltakelsen blant utenlandske statsborgere.

Undersøkelsen er godkjent av Datatilsynet, og opplysningene vil bli behandlet etter lovbestemte regler. For å gjøre spørreskjemaet så kort som mulig, og få best mulig utbytte av svarene vi får, vil vi også hente inn opplysninger fra Utdanningsregisteret og manntallslistene. Resultatene fra undersøkelsen vil aldri bli offentliggjort på en slik måte at de kan føres tilbake til hva den enkelte har svart. Senest et halvt år etter at datainnsamlingen er avsluttet, vil vi fjerne alle navn og adresser fra datamaterialet. Videre kan man når som helst trekke seg fra undersøkelsen.

Det er like viktig å få svar fra alle, uansett om du har stemt ved valget eller ikke. Hvis du ønsker mer informasjon, kan du ringe til Heidi Kristin Reppen eller Elisabeth Rønning på tlf.nr. 800 83 028. Vi svarer på norsk, engelsk og tysk.

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm. direktør

Stein Opdahl
fung. seksjonssjef

Underlagt taushetsplikt

+

Kommunestyrevalget 1999

Hvis ikke annet er oppgitt skal du bare sette ett kryss.
Følg spørsmålsnummereringen og gå til neste spørsmål
hvis ikke annet er nevnt.

Kryss av i rutene på denne måten:

Ved rettelse kan du markere tydelig at det er feil, slik:

1. Stemte du ved kommunestyrevalget i september 1999?

- Ja
 Nei → Gå til spørsmål 4

2. Hvilket parti stemte du på?

- Arbeiderpartiet
 Fremskrittspartiet
 Høyre
 Kristelig Folkeparti
 Rød Valgallianse
 Senterpartiet
 Sosialistisk Venstreparti
 Venstre
 Annet parti, spesifiser: _____

+

3. Hva var den viktigste grunnen til at du stemte på dette partiet?

- Lokale/kommunale saker
 Personer på listen
 Rikspolitiske saker
 Allmenn tillit til partiet
 Andre grunner
- } Gå til spørsmål 6

4. Visste du at du hadde stemmerett?

- Ja
 Nei → Gå til spørsmål 7

+

**5. Det kan være mange grunner til at man ikke stemte ved dette kommunestyrevalget.
I hvilken grad er de ulike grunnene nedenfor viktige eller ikke?**

	Svært viktig	Nokså viktig	Mindre viktig	Ikke viktig
Forskjellene mellom partiene er for små.....	☐	☐	☐	☐
Det er ingen viktige lokale/kommunale saker jeg brenner for.....	☐	☐	☐	☐
Jeg kjenner for lite til hva partiene står for.....	☐	☐	☐	☐
Jeg mangler tillit til lokalpolitikere her i kommunen.....	☐	☐	☐	☐
Jeg hadde ikke tid og anledning.....	☐	☐	☐	☐

6. Hvor fikk du vite at du hadde stemmerett?

Sett gjerne kryss ved flere av svarene.

- Fjernsyn
 Andre norske medier (aviser, radio)
 Innvandreredier (blader, aviser, nærradio)
 Familie, venner eller kjente
 Innvandrereorganisasjon(er)
 Utlendingsdirektoratets valgmateriell
 Partienes valgmateriell
 Offentlig kontor (innvandrerkontor, flyktningekonsulent, helsestasjon, bibliotek med mer)
 Andre steder, spesifiser: _____

+

7. Det er ulike måter å øve innflytelse på. Har du i løpet av de siste fire årene forsøkt å påvirke avgjørelsen av en sak i kommunestyre eller fylkesting ved å:

	Ja	Nei
Skrive under opprop, underskriftskampanje?...	☐	☐
Delta i aksjon, protestmøte, demonstrasjon?...	☐	☐
Ta opp en sak i parti, fagforening?.....	☐	☐
Henvende deg til kommune- eller fylkesadministrasjonen?.....	☐	☐
Ta kontakt med lokal-/kommunepolitiker?.....	☐	☐

+

Tusen takk for hjelpen!

NO

**Vedlegg 4 Brev sendt ut i forbindelse med
informasjonskampanjen til Utdanningsundersøkelsen**

se side 40 -44

Kongsvinger, 26. oktober 1999
Vår ref.: 99/1505

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999.

Statistisk sentralbyrå (SSB) vil med dette informere de største innvandrersorganisasjonene om "Undersøkelse om utdanning" som vil foregå i november og desember 1999. Undersøkelsen er skjemasbasert og vil bli sendt ut til ca. 90 000 personer. Undersøkelsen inngår som en del av den landsomfattende Folke- og boligtellingsundersøkelsen som vil bli gjennomført i år 2000/2001.

De fleste av dem som får tilsendt skjema er av fremmedspråklig opprinnelse.

Det er viktig for SSB at alle som blir berørt av undersøkelsen er orientert. Derfor henvender vi oss til de største innvandrersorganisasjonene med denne informasjonen. Siden innvandrersorganisasjoner fungerer både som ressurscenter og samlingssted for mottagere av spørreskjema, ser SSB det som svært ønskelig at innvandrersorganisasjonene stiller seg positive til undersøkelsen, og er behjelpelig med å svare på spørsmål mottakerne av skjema måtte ha.

Bakgrunn og formålet med undersøkelsen:

I SSB har vi gode opplysninger om utdanning som er fullført i Norge, men vi mangler nesten helt opplysninger om utdanning som er fullført i utlandet. Ved å skaffe til veie slik kunnskap kan SSB produsere en bedre utdanningsstatistikk. Økt kunnskap kan gjøre det mulig å sette i verk tiltak for å bedre situasjonen for ulike grupper, og videre bidra til at flere får brukt sine ressurser. Det er også viktig at dere oppfordrer og hjelper personer uten utdanning til å svare på spørreskjema de har fått.

Gjennomføring av undersøkelsen

Utsendingen til de ca. 90 000 personene består av et kort spørreskjema og et informasjonsbrev hvor mottaker blir orientert om undersøkelsen. Spørreskjema og informasjonsbrev vil foreligge på følgende språk:

Arabisk, engelsk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, albansk og serbokroatisk.

SSB vil videre opprette en svarsentral hvor mottakerne kan ringe gratis hvis de ønsker mer informasjon om undersøkelsen eller trenger hjelp til å fylle ut skjema. Svartjenesten vil bli bemannet med representanter fra de største språkgruppene.

Vedlagt i denne sendingen følger et eksempel på et spørreskjema og informasjonsbrev. I tillegg sender vi med en plakat med informasjon om undersøkelsen. SSB vil være svært takknemlig om denne plakaten kunne henges opp i deres forsamlingslokale.

SSB vil på forhånd takke for det bidraget dere kan gi til undersøkelsen.

Hjemmel for undersøkelsen

Undersøkelsen har hjemmel i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§2-2 og 2-3. Det betyr at alle som får tilsendt skjema har plikt til å svare. Men det er viktig for SSB at mottagerne av skjema oppfatter undersøkelsen som et positivt tiltak og som en mulighet til å få oversikt over de ressurser som finnes i Norge.

Skulle dere ha noen spørsmål vedrørende undersøkelsen, kontakt med Elisabeth Dalheim på telefon 62 88 51 95, eller Kristina Johnsen på telefon 62 88 55 20. Vi vil med glede svare på spørsmål eller informere mer om undersøkelsen.

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm.dir.

Kongsvinger, 19. oktober 1999
Vår ref.: 99/1505

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999.

Statistisk sentralbyrå (SSB) vil med dette informere alle flyktninge- og innvandrerkontor i landet om undersøkelsen "skolegang i utlandet" som vil foregå i begynnelsen av november 1999. Undersøkelsen er skjemasert og vil bli sendt ut til ca. 90 000 personer. Undersøkelsen inngår som en del av Folke- og boligtellingsundersøkelsen som vil bli gjennomført i år 2000/2001.

Majoriteten av de som får tilsendt skjema vil være av fremmedspråklig opprinnelse.

Det er viktig for SSB at alle som er engasjert i arbeid med flyktninger og fremmedspråklige er orientert om undersøkelsen. Det er sannsynlig at de vil få spørsmål både om hensikten med undersøkelsen og praktiske sider ved å svare på spørreskjemaet.

Bakgrunn og formålet med undersøkelsen:

I SSB har vi gode opplysninger om utdanning som er fullført i Norge, men vi mangler nesten helt opplysninger om utdanning som er fullført i utlandet. Ved å skaffe til veie slik kunnskap kan SSB produsere en bedre utdanningsstatistikk. Økt kunnskap kan gjøre det mulig å sette i verk tiltak for å bedre situasjonen for ulike grupper, og derigjennom bidra til at flere får brukt sine ressurser.

Gjennomføring av undersøkelsen

Utsendingen til de ca. 90 000 personene består av et kort spørreskjema og et informasjonsbrev hvor mottaker blir orientert om undersøkelsen. Spørreskjema og informasjonsbrev vil foreligge på følgende språk:

Arabisk, engelsk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, albansk og serbokroatisk. SSB vil videre opprette en svarsentral hvor mottakerne kan ringe gratis hvis de ønsker mer informasjon om undersøkelsen eller trenger hjelp til å fylle ut skjema. Svartjenesten vil bli bemannet med representanter fra de største språkgruppene.

SSB vet at flere av mottakerne er vant til å henvende seg til flyktninge- og innvandrerkontorene med forskjellige spørsmål. Vi antar derfor at dere vil få spørsmål om undersøkelsen. SSB ser det som svært ønskelig at flyktninge- og innvandrerkontorene stiller seg positive til undersøkelsen og er behjelpelig med å svare på spørsmål mottakerne av skjema måtte ha. For å gjøre dette arbeidet lettere vil vi i uke 43 sende dere mer informasjon om undersøkelsen, inkludert skjema og informasjonsbrev.

SSB vil på forhånd takke for det bidraget dere kan gi til undersøkelsen.

Hjemmel for undersøkelsen

Undersøkelsen har hjemmel i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§2-2 og 2-3. Det betyr at alle som får tilsendt skjema har plikt til å svare.

Skulle dere ha noen spørsmål vedrørende undersøkelsen, vennligst ta kontakt med Elisabeth Dalheim på telefon 62 88 51 95, eller Kristina Johnsen på telefon 62 88 55 20.

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm.dir.

Kongsvinger, 26. oktober 1999
Vår ref.: 99/1505

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999.

Statistisk sentralbyrå (SSB) viser til brev datert 19.10. 99, med referansennummer 99/1505 hvor vi informerer om undersøkelsen "skolegang fullført i utlandet" Som avtalt i dette brevet sender vi her mer informasjon om undersøkelsen.

Vedlagt i denne sendingen følger et eksempel på et spørreskjema og informasjonsbrev. I den forbindelse ber vi dere være så vennlige og presisere for mottakerne av skjema at de må fylle ut og returnere det originale spørreskjemaet som de mottok i posten. I tillegg sender vi med en plakat med informasjon om undersøkelsen. SSB vil være svært takknemlig om denne plakaten kunne henges opp på et sted hvor den er godt synlig.

Som tidligere nevnt har SSB utarbeidet spørreskjema og informasjonsbrev på følgende språk: Arabisk, engelsk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, albansk og serbokroatisk.

SSB vil videre opprette en svarsentral hvor mottakerne kan ringe gratis hvis de ønsker mer informasjon om undersøkelsen, eller trenger hjelp til å fylle ut skjema. Svartjenesten vil bli bemannet med personer som i tillegg til norsk og engelsk behersker albansk, arabisk, persisk, serbokroatisk, somali, spansk, tyrkisk, urdu, punjabi og vietnamesisk. Telefonnummeret til denne svartjenesten er **800 81 781**. Vi vil be dere oppfordre mottakerne av skjema til å benytte seg av denne tjenesten dersom de trenger mer informasjon om undersøkelsen.

Som nevnt i brev av 19.10. har mottaker av undersøkelsen svarplikt. Dette er hjemlet i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§2-2 og 2-3 Men det er viktig for SSB at mottagerne av skjema oppfatter undersøkelsen som et positivt tiltak og som en mulighet til å få kartlagt de ressurser som finnes i Norge.

Skulle dere ha noen spørsmål vedrørende undersøkelsen, kontakt med Elisabeth Dalheim på telefon 62 88 51 95, eller Kristina Johnsen på telefon 62 88 55 20. Vi vil med glede svare på spørsmål eller informere mer om undersøkelsen. Dere kan også finne ytterligere informasjon om undersøkelsen på våre Web-sider <http://www.ssb.no/utinnv>

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Paul Inge Severeide
prosjektleder for Folke- og bolig tellingen 2001

Vedlegg 5 Materiell til fokusgrupper

se side 46 - 50

Guide for fokusgrupper om frafall blant innvandrere

Fokusgruppe med somaliske kvinner, torsdag 15.06.00 klokken 14 til 16
Fokusgruppe med somaliske menn onsdag 21.06.00 fra klokken 16 til 18

Fokusgrupper kan bidra til å konkretisere hvilke tiltak det vil være hensiktsmessig å sette i verk for å minske frafall blant innvandrere. Gruppene vil bidra til å gi oss et klarere bilde av hva som gjør at personer med utenlandsk bakgrunn sier seg villige til å delta i undersøkelser.

Uformell innledning med te og kake - 15 minutter **Presentasjon av møteleder og sekretær**

Hensikten med denne innledningen er å få deltakerne til slappe av, samt at vi viser gjestfrihet. Gjestfrihet og servering av gjester er viktige elementer i somalisk kultur. Gjennom å gi en positiv innledning kan vi få fokusgruppedeltakerne til å åpne seg mer og tørre å snakke mer.

Videre kan disse spørsmålene brukes for å pense deltakerne inn på tema.

- Har noen av dere vært i *Statistisk sentralbyrå* tidligere?
- Hva vet dere om Statistisk sentralbyrå?

- Har noen av dere, eller kjenner dere andre som har deltatt i *spørreskjemaundersøkelser* tidligere?
- Hva slags undersøkelser? Hva synes dere om spørsmålene?

Formell innledning (5 min):

Fokusgruppe: En slik diskusjon som dere nå skal være med på kalles en *fokusgruppe*.

Formålet med slike diskusjoner er å sette søkelys på spørsmål og opplegg i spørreskjemaundersøkelser ved å søke råd hos dem som skal svare på spørsmålene. Derfor er det dere som skal diskutere og gi oss råd. Vår oppgave er først og fremst å lytte. Dere er her for å hjelpe oss, så jo mer dere forteller oss, jo bedre er det.

Tema for denne fokusgruppen: Finne fram til hvordan

- motivere
 - informere
 - og lage gode spørsmål
- for personer med utenlandsk bakgrunn

Opplegg og regler for deltakelse: Sekretæren vil ta notater. I tillegg blir møtet tatt opp på kassettbånd. Det er også noen som følger med på diskusjonen fra et annet rom. Opptaket fra samtalen og alle navnelister blir tilintetgjort i løpet av 2 måneder

Her opplyser vi deltakerne om at de vil få et gavekort på 400,- kroner etter fokusgruppen er ferdig.

Det er frivillig å delta. Er det noen som vil trekke seg må de gjøre det nå.

Deltakerne presenterer seg selv og forteller litt om Somalia- 10 minutter

Hver av deltakerne presenterer seg og lager samtidig et navnekort

Etter presentasjonen stilles spørsmålene:

- Er det vanlig med spørreskjemaundersøkelser i Somalia?
- Hvis ja, hva slags undersøkelser er det?
- Hvordan informerer man om undersøkelsen?
- Hvis du eller din familie tidligere har deltatt i spørreskjemaundersøkelser i Somalia, hvem fylte da ut skjema?
- Hvis dere hadde vært i Somalia nå og fått et vanskelig skjema, hvem ville dere ha spurt om hjelp?
- Er det tema i deres kultur som det renes som svært uhøflig å spørre om?

Hensikten med disse spørsmålene er å få de på gli, dette tema er mer upersonlig enn neste tema. Samtidig kan det gi oss innspill og forståelse for hvordan somaliere tenker mer generelt når det gjelder spørreskjema.

Sammenligning av skjema fra valgundersøkelsen og utdanningsundersøkelsen (20 min)

Praktisk gjennomføring:

Deltakerne får utdelt begge skjema samt IO-brev:

Deretter skal deltakerne velge en av undersøkelsene og fortelle hvorfor de ville ha valgt den undersøkelsen foran den andre.

Formålet med oppgaven er å finne ut hva som betyr mest for deltakerne når de avgjør om de skal delta i en spørreundersøkelse eller ikke.

Tema til diskusjon:

- Hvem som har skrevet følgebrevet
- Skjemaets utseende
- Tema for undersøkelsen
- At det står svarplikt
- At man kan vinne en premie hvis man fyller ut
- At andre har fått skjema
- At skjemaet er skrevet på somalisk
- At du har fått informasjon om undersøkelsen i forkant
- At du tror at slike undersøkelser kan gjøre noe positivt for deg
- At det står et telefonnummer som du kan ringe for å få hjelp med skjema
- At du kan få hjelp med skjema på ditt eget språk

Følgende oppfølgingsspørsmål kan stilles til de enkelte punktene

- Hvem som har skrevet følgebrevet
Hadde det betydd mer hvis noen i ditt miljø hadde anbefalt undersøkelsen?
- Skjemaets utseende
Hva er det som gjør at du liker bedre utseendet på det ene skjema enn det andre?
- Tema for undersøkelsen
Kan du gi meg eksempler på spørsmål du ikke vil svare på
Kan du gi meg eksempler på spørsmål du ikke synes det er vanskelig å svare på?
- At det står svarplikt
Hva betyr det å ha svarplikt?
Hva tror du kan skje hvis det står svarplikt på skjema og du likevel ikke svarer?
Hvor viktig er det å gjøre det staten (Norge) ber deg om å gjøre?
- At man kan vinne en premie hvis man fyller ut
Gi meg eksempel på en premie som du synes er så bra at det får deg til å fylle ut skjemaet?
Gi meg et eksempel på en premie du ikke synes betyr noe
- At andre har fått skjema
Hvem pleier du å spørre om har fått skjema?
Si en person som det er viktig for deg at også har fått skjema for at du skal fylle ut skjemaet
- At skjemaet er skrevet på somalisk
På en skal fra 1 til 5 hvor viktig er det at skjema er skrevet på somalisk?

- At du har fått informasjon om undersøkelsen i forkant
Hvor ville du synes det var naturlig å få informasjon om en spørreundersøkelse?
Hva slags informasjon anser du som viktig i forbindelse med en spørreskjemaundersøkelse?
- At du tror undersøkelsen kan bidra til å skape økt forståelse i Norge for din kultur
Kan du gi meg eksempler på undersøkelser som bidrar til økt kulturforståelse
Kan du gi meg eksempel på undersøkelser som du ikke tror bidrar til økt kulturforståelse?
- At du tror at slike undersøkelser kan gjøre noe positivt for deg¹⁷
Hvis vi ser på det ene undersøkelsen som du har valgt, hvilke positive konsekvenser tror du en slik undersøkelse kan ha for deg?
- At det står et telefonnummer som du kan ringe for å få hjelp med skjema
Hvor ville du ellers ha gått for å få hjelp med skjema?
- At du kan få hjelp med skjema på ditt eget språk
Er det andre grunner enn språket som gjør at du vil ringe hvis du vet at du kan få snakke med en person som snakker ditt språk?

Pause (15 min. Etter 1 time og 30 min)

Oppsummering for avsluttende kommentarer (15 min)

Møteleder foreslår konklusjoner som kommenteres av deltakerne:

"Er dere enige i at disse faktorene er viktig for at folk skal velge å svare på skjema?"

"Hva er den viktigste grunnen til at folk ikke svarer på skjema?"

"Hvis dere skulle oppsummere, hva tror dere er den viktigste grunnen til at folk svarer på spørreskjema?"

Er det noen som har flere synspunkter?

Avslutning

Hvordan var det å delta i en slik samtale?

Utdeling av gavesjekker.

¹⁷ Hensikten med disse spørsmålene er, sammen med spørsmålet om svarplikt, å forsøke å avdekke legitimiteten til staten og spørreskjemaundersøkelser.

Vedlegg: Utsendelsesbrev

Oslo, 30.05.2000

Deres ref.: , Vår ref.: GRe

Saksbehandler: Gretha Røyne

Seksjon for intervjuundersøkelser

ØKT FORSTÅELSE FOR SKJEMAUNDERSØKELSER

Statistisk sentralbyrå viser til telefonsamtale og takker for at du er villig til å komme til Statistisk sentralbyrå, Kongens gt. 6 i Oslo

torsdag 15. juni kl. 12.00 - 14.00.

Som nevnt ønsker Statistisk sentralbyrå å øke forståelsen og nytten av skjemaundersøkelser. Når det gjelder innvandrere mener vi bl.a. at vi har problemer med å informere om de undersøkelser vi gjør på en god måte. Vi trenger derfor din hjelp til å fortelle oss hva bør gjøre for at mennesker med utenlandsk bakgrunn skal delta i våre undersøkelser

Derfor skal vi gjennomføre gruppesamtaler. En slik samtale vil ta ca. 2 timer, men da har vi regnet med en pause hvor du også skal få te eller kaffe og litt og spise.

På gruppesamtalen du har sagt ja til å delta i, vil det bli 8 somaliske kvinner. Det er viktig at du møter så gruppen ikke blir for liten.

For å delta på gruppesamtalen vil du få gavekort - kr. 400,- og evt. reiseutgifter med offentlig kommunikasjon blir dekket etter regning

Vi takker for positiv innstilling og ønsker deg velkommen til Statistisk sentralbyrå. Skulle du ha noen spørsmål, ring Ann Kristin på telefon 22 86 48 86 eller Gretha på telefon 22 86 46 97.

Med vennlig hilsen

Ann Kristin Johnsen
prosjektleder

Gretha Røyne
prosjektmedarbeider

Litteratur

- Faye, A. (1996): *Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1995 - Dokumentasjonsrapport*, Notater 1996/29, Statistisk sentralbyrå.
- Dalheim, E., Lie, J-A.S. & Roll-Hansen, D. (1999): *En skjemabasert komplettering av registeret over befolkningens høyeste utdanning – forprosjekt med fokus på innvandrere*, Notater 1999/89, Statistisk sentralbyrå.
- Dillmann, D. A. (1978): *The Total Design Method*, Wiley. Kapittel 1.
- Haraldsen, G. (1999): *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden*, Ad Notam Gyldendal.
- Japac, L., Ahtiainen, A., Hörngren, J., Lindén, H, Lyberg, L. & Nilsson, P. (1997): *Minska bortfallet*, Statistiska centralbyrån.
- Kleven, Ø, Dalheim, E. & Roll-Hansen D. (1999): *Innvandrerens utdanning– en pilotundersøkelse*, Notater 1999/82, Statistisk sentralbyrå.
- Rønning, E. (2000): *Utenlandske statsborgere og kommunestyrevalget 1999 - Dokumentasjonsrapport*, Notater 2000/1, Statistisk sentralbyrå.

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2000/48 A.-K. H. Grorud: Bedrifts- og foretaksregisteret: Regler og rutiner for ajourhold. 121s.
- 2000/49 T. Hoel, B.R. Joneid og G.E. Wangen: Trekkbas: Brukerdokumentasjon. 35s.
- 2000/50 J.F. Bjørnstad: En innføring i utvalgsundersøkelser. 91s.
- 2000/51 A.G. Pedersen: Oversikt over dødsårsaksregisterets koderegler 1996-1997. 39s.
- 2000/52 O. Klungsoyr: Sammenligning av mikroformler for prisindekser og modelltilpassning. 36s.
- 2000/53 G. Dahl og B.R. Joneid: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport: Inntekt og formue, 1992-1997. 36s.
- 2000/54 K. Flugsrud og G. Haakonsen: Utslipp av klimagasser i norske kommuner: En gjennomgang av datakvaliteten i utslippsregnskapet. 44s.
- 2000/56 T. Hægeland: "Ny" vekstteori: Et nytt forskningsprogram eller naturlig progresjon? Utviklingen innenfor økonomisk vekstteori vurdert i forhold til Imre Lakatos' vitenskapsfilosofi. 19s.
- 2000/57 K.-G. Lindquist: SAS-programmer for korrigering av data fra industristatistikken og beregning av variable for analyseformål. 53s.
- 2000/58 A. Akselsen: FD - Trygd: Dokumentasjon av uttak til Sandmanutvalget (SHD). 28s.
- 2000/59 J. Johansen og Ø. Sivertstøl: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport: Fødsels- og sykepenges, 1992-1998. 109s.
- 2000/60 K-G. Lindquist: Database for energiintensive næringer: Tall fra industristatistikken: Oppdatert versjon av notat 97/30. 17s.
- 2000/61 O. Haugen: Utrekning av vektorer til inntekts- og formuesundersøkingane 1998. 24s.
- 2000/62 Ø. Kleven: Ferieundersøkelsen 1999 Panel: Dokumentasjonsrapport. 50s.
- 2000/63 P.G. Larssen: Overvakingssystemet for bedrifter i BoF. 29s.
- 2000/64 R. N. Johnsen: Undersøking om foreldrebetaling i barnehagar, august 2000. 36s.
- 2000/65 A. Thomassen: Byggekostnadsindeks for rørleggerarbeid i kontor- og forretningsbygg. 14s.
- 2000/67 A.G. Hustoft og G. Olsen: Metadata for statistikk om personer og husholdninger : Forprosjektrapport. 34s.
- 2000/68 A. Bruvoll, K. Flugsrud og H. Medin: Dekomponering av endringer i utslipp til luft i Norge - dokumentasjon av data. 19s.
- 2000/69 M. Vik Dysterud og E. Engelién: Tettstedsavgrønsing: Teknisk dokumentasjon 2000. 53s.
- 2000/70 A. Akselsen, G. Dahl, J. Lajord og Ø. Sivertstøl: FD - Trygd: Variabelliste. 48s.
- 2000/71 B.O. Lagerstrøm: Kompetanse i grunnskolen , del 2: Dokumentasjonsrapport. 19s.
- 2000/72 B.O. Lagerstrøm: Kompetanse i grunnskolen: Hovdresultater 1999/2000 170s.
- 2000/73 J.H. Wang: Kvartalsvis investeringsstatistikk. 57s.
- 2000/74 P.O. Lande og T. Hoel: Dødsårsaksregisteret: Systemdokumentasjon. 90s.
- 2000/75 A.G. Pedersen, P.O. Lande og T. Hoel: Dødsårsaksregisteret: Brukerdokumentasjon. 99s.
- 2000/76 A.G. Hustoft, B. Vannebo: En undersøkelse av frafallet i utvalgsundersøkelser i perioden 1997-2000. 56s.
- 2000/77 P.O. Lande og J. Kittelsen: Forbruksundersøkinga 2000. Innlasting/Innsjekking: Brukerdokumentasjon. 17s.